

PROGRAM

I. **Okolje**

Okolje, v katerem živimo, in narava, katere del smo.

II. **Demokracija**

Demokracija in transparentnost, za kateri si prizadevamo.

III. **Socialna pravičnost**

Socialna pravičnost in solidarnost, ki nas povezujeta.

IV. **Ustvarjalnost**

Ustvarjalnost in domišljija, s katerima segamo dlje.

I. Okolje

*Okolje, v katerem živimo,
in narava, katere del smo.*

Uvod

Ohranjeno naravno okolje in skrb, da tako ostane tudi za prihodnje generacije, je temelj preživetja ljudi. Paradoksalno nas razvoj, napredek in dvig življenjskega standarda vodijo do razmer, ko današnji način življenja ne bo več mogoč. Na družbeno pravičen način moramo sestopiti z drvečega vlaka (današnjega razumevanja) nenehne gospodarske rasti ter zmanjšati porabo materialov, energije in prostora ob hkratnem zagotavljanju blagostanja in kakovosti življenja za vse. Slednje se ne odraža le v izdelkih, ki jih proizvedemo in posedujemo, uporabimo in zavržemo. Prav tako ne v vse daljših urah, ki jih prebijemo v službah, ločeni od svojih najbližjih le zato, da zaslužimo dovolj in nadaljujemo netrajnostno/ neodgovorno potrošnjo.

Prehod ne bo mogoč čez noč, vendar za obstoj civilizacije potrebujemo odločne korake v smeri gospodarskega in družbenega razvoja ob upoštevanju planetarnih zmogljivosti. To dolgujemo sebi, svojim otrokom, prihodnjim generacijam in vsem drugim živim bitjem na tem planetu. Samo skupaj, z vključevanjem vse družbe, bomo z znanjem, inovativnostjo, ustvarjalnostjo in predvsem solidarnostjo našli ustrezne rešitve za izjemen sistemski izziv: v manj kot desetletju spremeniti zdajšnji razvojni model.

Temu izzivu bomo morali prilagoditi predvsem svoja vlaganja, gospodarsko dejavnost, mobilnost, načine pridelovanja hrane, izobraževanje in rabo prostora.

V *Vesni - zeleni stranki* podpiramo gospodarstvo, prostorsko ureditev in infrastrukturne projekte, ki bodo prispevali k blaginji vseh ljudi in ne bodo uničevali okolja, v katerem živimo. Zato si bomo prizadevali za dialog in iskanje trajnostne poti med različnimi, včasih nasprotujočimi si interesi. Le tako bomo namreč lahko zagotovili, da nujen zeleni prehod za seboj ne bo puščal poražencev.

Ta izziv 21. stoletja bo zahteval ambiciozno, odgovorno in vključujoče delovanje vlade, ki bo na mednarodni ravni zagovarjala odločno ukrepanje vseh, predvsem pa tistih držav, ki so najodgovornejše za današnje okoljske razmere. V *Vesni - zeleni stranki* se bomo trudili za bistveno aktivnejšo vlogo Slovenije pri udejanjanju Evropskega zelenega dogovora, energetske-podnebnih in drugih trajnostnih ciljev Evropske unije. Zavzemamo se namreč za poglobljeno okoljsko, gospodarsko, energetske in socialno preobrazbo Evropske unije kot vodilne ozelenjene, nizkoogljične in solidarnostne skupnosti narodov in državljanov.

Sistemski pristop k blaženju in prilagajanju na podnebne spremembe

Po desetletjih zanikanj in sprenevedanja so vlade v številnih državah že prepoznale, da smo v podnebni in okoljski krizi. V Sloveniji tega koraka še nismo storili. Podnebna in okoljska kriza bosta na življenje ljudi po vsem svetu dolgoročno vplivali bolj, kot sta denimo pretekli

dolžniška in finančna kriza. Spremenili bosta temelje našega gospodarskega sistema in potrošniške družbe.

Za doseganje nizkoogljične družbe do leta 2050 moramo nemudoma začeti zmanjševati rabo energije in surovin ter spodbuditi močan investicijski cikel, usmerjen v razogljičenje in vzpostavitev modela nizkoogljičnega, krožnega gospodarstva. Razogljičiti moramo predvsem tiste sektorje, ki k emisijam toplogrednih plinov prispevajo največ: energetika, industrija/gospodarstvo, promet, kmetijstvo in stavbe. Ustvariti moramo pogoje za nastanek (novih) trajnostnih delovnih mest, ki bodo prispevala k pravemu napredku družbe.

Blaženje podnebnih sprememb mora biti temelj za oblikovanje drugih sektorskih rešitev. Zato načrtujemo **sprejem naslednjih sistemskih ukrepov**:

- 1. Razglasili bomo podnebno krizo in ustanovili Ministrstvo za podnebno pravičnost in varovanje okolja**, ki bo zagotavljalo nadsektorsko in horizontalno koordinacijo področij in vprašanj, povezanih s podnebnim upravljanjem, strateškim načrtovanjem in presojo vplivov politik, zakonov in projektov na podnebje.
- 2. Uvedli bomo obvezno presojo sprejemljivosti vseh zakonskih predlogov in načrtovanih projektov z vidika vpliva na podnebne spremembe.**
- 3. Skrb za okolje mora postati bistveno pomembnejši del pravnega reda Republike Slovenije. S sprejemom Podnebnega zakona bomo postavili temelje in zahteve za sistemski prehod države v nizkoogljično družbo. To bo podlaga za pripravo sektorskih ogljičnih proračunov in podrobnega načrta za investicije v projekte zmanjševanja rabe energije, obnovljive vire energije in časovnice opuščanja rabe fosilnih goriv.**
- 4. Zahtevali bomo vzpostavitev sistema zelenega proračunskega načrtovanja in začetek učinkovitega izvajanja zelene proračunske reforme s ciljem doseganja zavez Mednarodne podnebne konference.** Pripravili bomo načrt opuščanja okolju škodljivih subvencij in prilagodili davčni sistem tako, da bomo spodbujali učinkovito rabo energije, kroženje snovi in rabo obnovljivih virov energije. S tem želimo prispevati tudi k zmanjšanju odvisnosti države od uvoza surovin in energentov.
- 5. Javna sredstva, ki jih ima država na razpolago (nacionalni, evropski viri), bomo ciljano in učinkovito namenjali za podporo projektom za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov**, predvsem v gospodarskem sektorju, prometu, kmetijstvu in stavbah. Hkrati bomo vzpostavili pogoje, ki bodo zasebnim vlagateljem omogočili vlaganja na področjih, pomembnih za prehod.
- 6. Zagnali bomo nacionalno Solarno investicijsko shemo in v njej združili javni in zasebni kapital.** Tako bomo izdatno sofinancirali **vgradnjo solarnih panelov oziroma solarnih streh na vse strehe v Sloveniji**, ki so za to primerne. Hkrati bomo uvedli dodatno dohodninsko olajšavo za investicije v izboljšanje energetske učinkovitosti stavb in zagotovili dolgoročno obveznost odkupa viškov proizvedene elektrike.
- 7. Trudili se bomo za zmanjšanje porabe ogljično in energijsko intenzivnih izdelkov in storitev, kot so letalski prevozi na krajše razdalje, rdeče meso in prehranski izdelki z velikim ogljičnim odtisom zaradi dolge transportne poti. To bomo dosegli z uvajanjem ustrezne mešanice ekoloških davkov in spodbud, kot sta ogljična obdavčitev in kapica. Pri oglaševanju bomo zato uzakonili obvezno obvestilo o škodljivih učinkih porabe fosilnih goriv po vzoru tobačnih izdelkov in porabe alkohola. S temi ukrepi bomo blažili tudi pojav povratnega učinka (*angl. rebound effect*).**
- 8. Zahtevali bomo dosledno uporabo mehanizma inovativnega/zelenega javnega naročanja s poudarkom na izbiri lokalnih proizvodov in izdelkov, za izdelavo katerih**

se uporablja **okoljsko manj škodljive prakse in so iz pravične trgovine.**

9. Ciljano bomo podpirali interdisciplinarne raziskave, osredotočene na probleme, sodelovanje med vsemi družbenimi sektorji, razvoj in inovativnost ter ob tem izkoriščali možnosti digitalizacije. Spodbujali bomo **razvoj novih poslovnih modelov**, ki bodo namesto lastništva izdelkov omogočali (le) njihovo (upo)rabo. To bo ključno za izboljšanje snovne in energetske produktivnosti industrije in gospodarstva, kar bo pozitivno vplivalo na dvig konkurenčnosti in dodane vrednosti.
10. **Rešitve** in programe prehoda v nizkoogljično, krožno gospodarstvo bomo oblikovali **skupaj z občinami, od spodaj navzgor**. K načrtovanju regionalnega razvoja bomo pristopili strateško in bolj celovito in ob tem regije, mesta ter lokalne skupnosti podprli pri oblikovanju celovitih občinskih in regijskih energetske-podnebnih rešitev ter razvoju javnega prometa in krožnega gospodarstva. Samo tako bomo lahko zagotovili **spoštovanje načela socialne pravičnosti in enakomernega razvoja Slovenije**, ustvarjanje zelenih delovnih mest po vsej državi in pravi razvoj slovenskega podeželja.
11. Podprli bomo **izmenjavo in prenos dobrih praks med občinami**. Zagotovili bomo podporo pri prepoznavanju dobrih praks in izmenjavi izkušenj med občinami ter predvsem čim hitrejšem uveljavljanju tako tujih kot domačih praks v druge občine.
12. **Več pozornosti** bomo namenili **fazam od gradnje do upravljanja prostora**, pri katerih lahko pozitivne učinke z vidika podnebnih sprememb pričakujemo hitreje. Mednje sodijo nadzor nad gradnjo, vzdrževalna dela v javno korist, prenova sosesk in vnovična uporaba praznih prostorov, obvladovanje vode v mestih ter upravljanje zelenih površin, pri čemer bomo podprli dobre prakse izvajanja, izboljšali normativni okvir in mehanizme upravljanja ter po potrebi pripravili operativne načrte izvajanja.
13. Reševanje problematike podnebnih sprememb je zapleten izziv, ki zahteva usklajevanje legitimnih interesov različnih skupin deležnikov. Zato bomo ustanovili **Svet Republike Slovenije za podnebna vprašanja in okolje**, v katerem bo sodeloval ves kabinet ministrov in ministric, na čelu s predsednikom oziroma predsednico Vlade. Ključno vlogo v njem bodo imeli **predstavniki znanosti, nevladnih organizacij, lokalnih skupnosti in mladih**. Naloga tega sveta bo predlagati prednostna področja delovanja vlade ter podati mnenje o najpomembnejših dokumentih prihodnjega razvoja države in njenih investicij z vidika vseh treh stebrov trajnostnega razvoja.
14. Znatno bomo vlagali v **izboljšanje znanj** ter ustrezno kadrovske organiziranost na vseh relevantnih **ministrstvih** in v javnih službah **za učinkovitejše izvajanje okoljskih in podnebnih ukrepov**.
15. Zagotovili bomo **močno sistemsko podporo nevladnim organizacijam**, ki delujejo na področju okolja, narave in prostora ter začeli dosledno uporabljati mehanizme za učinkovito vključevanje deležnikov v procese odločanja.
16. Zavedanje o pomembnosti **naravnega okolja in ravnanja z naravo** morata postati osrednje vodilo **šolskega in izobraževalnega sistema**. Dali bomo pobudo za širši strokovni razmislek o vpeljavi učnih načrtov in standardih in veščin, potrebnih za razvijanje ekološke pismenosti v vseh učnih procesih.

Kljub nujnim ukrepom za blaženje podnebnih sprememb moramo začeti sistemsko delovati tudi na področju **prilagajanja podnebnim spremembam**. Podobno kot drugod po svetu se tudi pri nas spopadamo z vse pogostejšimi nevarnimi vremenskimi pojavi in

podnebnimi spremembami, ki so ob nepremišljenih posegih v prostor razlog za vse večjo škodo. Za poplave in suše, upadanje najvišje višine snežne odeje, vse pogostejša neurja z močnim vetrom, nalive in točo. Ujme povzročajo plazenje terena, poškodujejo infrastrukturo in ekosisteme (npr. žledolom v gozdu) ter ogrožajo življenje in pridelavo hrane.

Zaradi podnebnih sprememb se povečujejo možnosti za razvoj novih bolezni, vse pogostejši vročinski valovi terjajo življenje. Področje prilagajanja na neizogibne podnebne spremembe je v Sloveniji zapostavljeno. Zato bomo predlagali naslednje **ukrepe**:

1. Prenova in **nadgradnja obstoječega strateškega načrta države za prilagajanje podnebnim spremembam** in spodbujanje sonaravnih rešitev na tem področju/za ta namen.
2. Ciljno usmerjena **podpora kmetijstvu in turizmu** za kakovostno in pravočasno **prilagajanje** na novo resničnost.
3. **Podpora občinam** pri pripravi strateških in izvedbenih načrtov **na področju prostorskega urejanja, gradenj in prometa za prilagajanje na podnebne spremembe** ter podpora pri njihovem izvajanju.
4. Povečanje **razširjenosti zavarovanja za primer naravnih nesreč** v gospodarstvu in drugih sektorjih.
5. Pomembno bo še naprej podpirati **ukrepe za boljšo pripravljenost in odziv na podnebno pogojene nesreče** ter krepiti civilno zaščito in gasilce.

Cvetoče zeleno gospodarstvo, ki poganja korenine za vzdržno (od)rast Slovenije

Vesna - zelena stranka se podobno kot druge progresivne zelene stranke v državah Evropske unije spopada s ključnimi izzivi sodobnega sveta in v središče gospodarskega sistema postavlja dobro/kakovostno življenje za vse v okviru planetarnih zmogljivosti.

Izziv preobrazbe gospodarstva v skladu z načeli nizkoogljičnosti in krožnosti je velik, vendar so temelji za to pri nas dobri in smo lahko ambiciozni. Gradimo lahko na zgodbah o uspehu številnih podjetij in panog, ki dokazujejo, da je mogoče razvijati uspešne poslovne modele in rešitve, ki ponujajo del odgovora na preobrazbo gospodarstva.

Slovensko gospodarstvo mora še naprej graditi na svoji odprtosti, izmenjavi znanj in izkušenj ter se znebiti odvisnosti (strahu) pred povišanjem predpisane minimalne plače za polni delovni čas. Želimo si izdelkov ter storitev z mislijo na skrb za ljudi in okolje. Ljudje, ki živijo v istem okolju kot podjetja, že danes zahtevajo odgovorno ravnanje, pravične delovne prakse in uvajanje inovativnih rešitev pri trženju svojih produktov.

Prihodnji razvoj slovenskega gospodarstva vidimo v odmiku od paradigme vse večje proizvodnje, vse daljših delovnikov, vse višje porabe energije in vse večjih okoljskih obremenitev. Slovenija ne bo več prostor za nove velike industrijske obrate, kljub ostankom železarske, kemijske in premogovne industrijske tradicije iz prejšnjih stoletij. Prav tako si ne želimo biti zgolj poceni delovna sila za tuja podjetja in trg za izdelke slabše kakovosti ter odlagališče za starejše avtomobile, ki se jim vrata prestolnic v Evropi zapirajo. Še najmanj pa si želimo, da postanemo uvoznik tuje plastike in ostalih odpadkov za sežig.

Vesna - zelena stranka bo velik podpornik industrije in podjetništva, ki bosta usmerjena v prihodnost in imela odgovoren ter spoštljiv odnos do planeta, ljudi in drugih živih vrst. Hkrati bo tudi glasen zagovornik načela, da veliki onesnaževalci, katerih dejavnost temelji

na izplačilu minimalne plače, tako za neposredno okolje kot tudi za širšo družbo niso rešitev, ampak breme. Zato takih podjetij ne smemo več reševati, ampak moramo sredstva preusmeriti v zagotavljanje novih zaposlitev v trajnostno naravnanih podjetjih. Območja, ki so okoljsko in socialno degradirana zaradi stare in umazane industrije ter na njih ne bo mogoče uveljaviti načela »onesnaževalec plača«, bomo z različnimi finančnimi viri pomagali sanirati in tako poskrbeli, da v procesu gospodarske preobrazbe ne bo poražencev. Za pravičen prehod bomo delavkam in delavcem iz ogljčno intenzivnih ter okolju in zdravju škodljivih industrij zagotovili dostop do usposabljanj za nove oblike dela, ki so varne, omogočajo dostojno življenje in ne ogrožajo njihovega zdravja.

Glavni ukrepi in načela, na katerih bo temeljila gospodarska politike Vesne, so:

1. **Spodbude podjetjem**, ki so propulzivna, visokotehnološka ter okoljsko in družbeno odgovorna.
2. Spodbude razvoju dejavnosti podjetij v sklopu **krožnega gospodarstva** in investicijam v **zmanjšanje okoljskega odtisa** obratovanja **podjetij, podpora** gospodarskim subjektom **pri zmanjševanju procesnih emisij toplogrednih plinov** in izvajanju ukrepov za učinkovito rabo energije ter rabo obnovljivih virov energije in naravnih materialov (les, konoplja). Digitalizacija bo močno orodje za prestrukturiranje gospodarstva v smeri podnebne nevtralnosti in krožnosti.
3. Ukinitev subvencij in izplačil državne pomoči podjetjem, ki svoji neposredni in širši okolici povzročajo okoljsko in družbeno breme.
4. Spodbude **razvoju podjetništva**, ki ustvarjene presežke prerazporeja nazaj v družbo.
5. Podpora sklepanju **trgovinskih sporazumov ob upoštevanju okoljskih posledic** v državi partnerici **in zagotavljanja človekovih in socialnih pravic delavcev**. Na ravni EU si bomo prizadevali za prepoved uvoza izdelkov ali njihovih delov, v proizvodnjo katerih je vključeno otroško ali prisilno delo.
6. Krepitev podpornega in inovacijskega okolja z znanji in kompetencami **za preobrazbo podjetij v podnebno nevtralno, krožno poslovanje**.
7. Vlaganje ne samo v tehnološke inovacije, ampak tudi **v krepitev družbenih inovacij** za prehod v podnebno nevtralno, krožno gospodarstvo, in hkrati izkoriščanje kreativnih in kulturnih industrij ter srebrnega gospodarstva.
8. **Podpora** obujanju tradicije **ponovne rabe/popravila izdelkov** z obdavčenjem blaga in storitev po nižji davčni stopnji. Spodbujanju vnovične rabe oziroma popravil bomo prilagodili tudi merila na področju zelenega javnega naročanja. Na ravni EU si bomo prizadevali za spremembo pravil pri načrtovani zastarelosti in pokvarljivosti izdelkov.

Razogljičenje energetskega sistema, zmanjšanje rabe energije v stavbah

Obstoječa paradigma nenehne gospodarske rasti preprečuje nujen in hiter prehod v podnebno nevtralnost.

Ob nadaljnjem stalnem naraščanju porabe energije ne bomo dosegli ciljev Mednarodne podnebne konference. Zato si bomo najprej prizadevali za nizkoenergijsko družbo in gospodarstvo, ki temeljita na obnovljivih virih energije, nato pa za povečanje učinkovitosti rabe energije v vseh sektorjih. Preostala oskrba z energijo mora biti zasnovana na lokalno razpoložljivih obnovljivih virih energije in zaradi zagotavljanja trenutnih potreb ne sme puščati bremen prihodnjim rodovom. Zmanjšati moramo tudi izgube električne energije v omrežjih.

V Sloveniji smo za leto 2020 dosegli ciljni delež končne rabe električne energije iz obnovljivih virov, vendar zgolj zaradi statističnega prenosa iz Češke, vrednega več milijonov evrov. Ta denar bi lahko namenili za dolgoročne naložbe v OVE v Sloveniji. Z zdajšnjo hitrostjo ne bomo dosegli cilja, ki ga v okviru svežnja »Pripravljeni na 55« za Slovenijo predvideva predlog Evropske komisije. Zato bomo zahtevali uveljavitev in začetek izvajanja **naslednjih ukrepov**:

- 1. Zmanjšanje rabe energije** pri končnih uporabnikih z **ukrepi za učinkovito rabo energije in surovin** v stavbah, gospodarskem sektorju in prometu s kombinacijo javnih sredstev in mobilizacije zasebnega kapitala. Zaradi pojava povratnega učinka (*angl. rebound effect*), ki spodkopava dosežke nižje rabe energije in boljše energetske učinkovitosti, bomo ukrepe podkrepili z ustrezno mešanico politik, ki bodo preprečevale nastanek povratnih učinkov in škodljivih vplivov na okolje.
- 2. Postopna izenačitev cen električne energije in naravnih virov**, ki jih plačuje industrija, **s cenami, ki jih plačujejo gospodinjstva**.
- 3.** Hitra izvedba strategije izstopa iz premoga ter zmanjšanje stroškov emisijskih kuponov in izgube v višini 870 milijonov evrov do leta 2030 **z zaprtjem TEŠ6** in nadomestitvijo kurjenja lignita s takojšnjimi investicijami v tehnologije, ki temeljijo na obnovljivih virih energije.
- 4.** Kljub temu, da izgradnje novega jedrskega objekta v Sloveniji ne podpiramo, se zavzemamo za takojšen začetek **najširše javne razprave o možnih alternativah izgradnji novega jedrskega objekta**.
- 5.** Naložbe v **hidroelektrarne** na srednji in spodnji **Savi** zaradi **varstva narave/biotske raznovrstnosti niso sprejemljive**, zato se bomo zavzemali tudi za opustitev načrtov njihove izgradnje.
- 6.** Uvedba **državnega investicijskega programa za zamenjavo vseh obstoječih streh s solarnimi**.
- 7.** Zahtevali bomo dosledno izvajanje ukrepov, ki so predvideni v Dolgoročni strategiji energetske prenove stavb do leta 2050 in predlagali dodatne ukrepe. Poseben poudarek bo namenjen tudi **rešitvam za tiste prebivalce, ki se spopadajo s tveganjem energetske revščine**.
- 8. Poenostavitev umeščanja objektov za izkoriščanje lokalno razpoložljivih obnovljivih virov energije** za proizvodnjo toplote, hlada in elektrike iz energije sonca, vetra, geotermalne energije (z obveznim reinjiciranjem) in biomase (hkratno zagotavljanje kakovosti zraka). Ob tem bomo vzpostavili ustrezen sistem vključevanja zainteresiranih deležnikov v postopke odločanja in tako pospešili procese odločanja.
- 9. Oblikovanje energetske samooskrbnih sosesk** ter skupnostno financiranje takih naložb (zadruga), kar demokratizira sektor energetike in mobilizira zasebni kapital.
- 10.** Za proizvodnjo energije iz OVE bomo **izkoristili degradirana območja in izboljšali učinkovitost umeščanja OVE v prostor**, vendar ne na račun izgube biotske raznovrstnosti ali razvrednotenja drugih prvin prostora/krajine, torej izven zaščiteneh območij Nature 2000.
- 11.** Reševanja neenakomerne proizvodnje energije iz obnovljivih virov se bomo lotili s **krepitevijo razvoja omrežja za distribucijo električne energije**, da bo lahko sprejelo razpršene vire elektrike in integracijo različnih omrežji. Ob tem bomo podpirali ukrepe za **shranjevanje viškov energije** (npr. proizvodnja vodika z elektrolizo na podlagi sončne energije, sintetičnih goriv ipd.) in jih med drugim kombinirali z ukrepi za e-mobilnost in integracijo toplotnih črpalk ter aktivnim odjemom energije.

(R)evolucija na področju mobilnosti

Potrebujemo jo, saj je v Sloveniji prav promet sektor z največjim deležem emisij toplogrednih plinov. Pri tem cestni promet prispeva več kot 99 % vseh izpustov, od tega je delež tovornega prometa dobrih 35 %, individualnega avtomobilskega prometa pa 63 %. Dnevna mobilnost, ki temelji na osebem avtomobilskem prometu, povzroča visoke stroške tudi gospodinjstvom – 16,9 % izdatkov gospodinjstev v Sloveniji gre za prevoz, kar je največ v Evropi. Promet vpliva na lokalno onesnaževanje zraka in hrup. Posredni pokazatelj škodljivosti prometa je naraščajoče število respiratornih bolezni, bolezni srca in alergij.

Zaradi preteklih vlaganj v skoraj izključno cestno infrastrukturo se spopadamo s t. i. »lock-in« učinkom. Ujeti smo v uporabo cestne infrastrukture, kar velja tako za osebni kot tudi tovorni promet. Če želimo rešiti ta problem, moramo zagotoviti boljše sodelovanje države z občinami, podjetji in civilno družbo ter dobro časovno koordinacijo vlaganj v infrastrukturo, ki bodo podpirala postopen prehod z avtomobila na učinkovitejše in trajnostnejše načine prevoza. Cilj revolucije na področju mobilnosti, za katero si prizadeva Vesna – zelena stranka, je zagotoviti redne in pogostejše potniške železniške povezave, in sicer: Koper, Jesenice, Kočevje in Metlika, Kamnik, Maribor in Celje z Ljubljano; Brežice in Velenje s Celjem; Dravograd in Ormož z Mariborom. Na ta način bi zagotovili enakomernejši razvoj primestnih okolij. Vlaki bi bili moderni, zagotavljali bi brezplačno hitro mobilno omrežje in vozili dvakrat na uro. Iz Maribora v Koper se mora potnik pripeljati v dveh urah in pol. Za vse lokalne povezave moramo obuditi učinkovit, zelen in pogost avtobusni prevoz.

Ulice mest moramo vrniti ljudem, pešcem in kolesarjem. Parkirišča na ulicah moramo postopoma nadomestiti s P+R parkirišči na robu večjih mest oziroma parkirnimi hišami v mestih. Naselja med stanovanjskimi bloki naj postanejo prostor za aktivnosti na prostem, avtomobili pa najdejo svoje mesto pod zemljo.

Poleg Nacionalnega podnebno energetskega načrta moramo nujno dopolniti in nadgraditi Strategijo razvoja prometa, ki za zdaj predvideva vse smeri prihodnjega razvoja prometa brez jasno določenih prioritete. Med **pomembnejšimi ukrepi**, ki jih bomo najmočneje podprli, izpostavljam:

1. Sistematičen pristop **k delu in sodelovanju na daljavo**. Učinkovitejše potovalne navade bomo podkrepili tudi z mobilnostnimi načrti za večje zaposlovalce in spodbudami za zaposlene, pri čemer lahko največ prispeva javni sektor kot pomemben zaposlovalec.
2. Uvedli bomo trajnostno naravnano **reformo nadomestila stroškov za prevoz na delo** tako, da ga bomo nadomestili z univerzalno mesečno/letno karto za javni prevoz (po zgledu Avstrije in Švice) in tako stimulirali trajnostne prometne načine za pot na delo.
3. Zahtevali bomo **uvedbo podpornega sistema občinam** na področju **celostnega prometnega načrtovanja in parkirne politike** kot tudi na področju **prostorskega in regionalnega načrtovanja**, vključno s stanovanjsko politiko, ki bo temeljila na smiselni aktivaciji praznih stavb.
4. Aktivna mobilnost bo postala prevladujoč način vsaj za poti, krajše od 2 km. S tem ne pripomogli samo k zmanjševanju emisij, ampak tudi k večji fizični aktivnosti, razcvetu lokalnih storitev in s tem vitalnosti naselij. Zato bomo podpirali **naložbe v varno in udobno infrastrukturo za kolesarjenje in hojo**. Na ravni države so to predvsem

ureditve ob državnih cestah skozi naselja in v okviru regionalnih kolesarskih povezav ter t. i. kolesarskih avtocest. **Občine** bomo okrepili s **podpornimi programi**, ki bodo zagotavljali stabilen **finančni vir za lokalne investicije**. Infrastruktura za kolesarjenje je pomembna tudi za mikromobilnost, denimo z e-skiroji in e-kolesi, s čimer lahko nadomestimo del poti z avtomobilom.

5. **Dobro delujoč javni potniški promet** je temelj učinkovite mobilnosti tudi na daljše razdalje. Za razvoj **potrebuje infrastrukturo, učinkovito upravljanje in predvidljivo financiranje**. Zato bomo bistveno povečali vlaganja v železniško infrastrukturo in **uredili železniško vozlišče v Ljubljani**. Podprli bomo obsežno vpeljavo **avtobusnega prometa na avtocestah** in uredili **P+R ob priključkih nanje**. Ob tem bomo podprli razvoj lokalne in regionalne infrastrukture za javni potniški promet, predvsem preureditev cest in ulic za prednostno vodenje javnega prometa v naseljih in prestopne točke. Za učinkovito upravljanje storitve javnega potniškega prometa bomo vzpostavili upravljavca na ravni države in enotno ter stabilno financiranje. **Sistem integriranega javnega potniškega prometa bomo razširili na vse prebivalstvo**.
6. **Na področju razvoja mobilnosti kot storitve** bomo s skupno platformo povezali različne ponudnike mobilnostnih storitev, tako javne kot zasebne. Podprli bomo razvoj tistih storitev, ki bodo dopolnjevale integriran javni potniški promet in povečevale njegovo dosegljivost in s tem privlačnost.
7. **Podprli bomo izvajanje sopotništva**, zlasti kot ukrep upravljanja mobilnosti v okviru večjih generatorjev prometa (podjetja, uprava, šolstvo).
8. **Elektromobilnost** ostaja prednostna usmeritev v povezavi z razogljčenjem osebne avtomobilskega in avtobusnega prometa. Spodbude bomo usmerili predvsem v manjša in dostopnejša vozila ter v vozila javnega potniškega prometa.
9. Pri **tovornem prometu** bomo ob izboljševanju železniške infrastrukture preverili tudi uporabo spodbud in omejitev za preusmeritev tovora s cest na železnice in zmanjševanje tranzitnega cestnega tovornega prometa. V sodelovanju s sosednjimi državami bomo preučili možnost obveznega **železniškega mednarodnega prevoza blaga iz Luke Koper** do pretovornih centrov v Avstriji, Hrvaški in na Madžarskem.
10. V mestih bomo spodbujali razvoj **zelene mestne logistike** in uvajanje **sosek z nizko gostoto prometa** (*angl. low-traffic neighbourhoods*).
11. Zagotovili bomo ureditev **javnega prevoza z električnimi vozili** ter učinkovito prepoved vožnje s štirikolesniki in motornimi sanmi v vseh **narodnih in krajinskih parkih ter drugih zavarovanih območjih**.

Čista voda, zrak in tla za kakovostno življenje v zdravem okolju

Resolucija o nacionalnem programu varstva okolja do leta 2030 že določa ključne izzive pri vzpostavljanju kakovostnega okolja ter ohranjanju biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot. Toda napredujemo prepočasi in leto 2030 ni več daleč.

Pomembnosti, ranljivosti in varovanju okolja moramo določiti ustrezno mesto v slovenski družbi. Tem temam moramo nameniti dovolj pozornosti v sistemu izobraževanja, v vsebinah in na javni RTV ter opolnomočiti policijo, inšpekcijske službe, organe pregona in pravosodje, da bodo kršilci okoljske zakonodaje učinkovito sankcionirani. Zato bomo v *Vesni – zeleni stranki* zagovarjali stališče, da je **namerno onesnaženje zraka**, tal, voda, morja

in podtalnice **kriminalno dejanje, ne zgolj prekršek**, in uveljavili ustrezno spremembo v slovenski zakonodaji.

Kakovost zraka in zdravje sta tesno povezana. V Sloveniji je onesnaženost zraka s trdimi delci posledica emisij iz prometa, (malih) kurilnih naprav in industrije.

Vrednosti onesnaženosti s trdimi delci in prizemnim ozonom v skladu z dolgoročnimi cilji so danes presežene skoraj na vseh merilnih mestih. Narašča tudi onesnaženost z benzo(a)pirenom. Kakovost zraka je problematična predvsem na urbanih območjih, zato morajo biti ukrepi za dvig kakovosti zraka povezani s širšo usmeritvijo v trajnostni urbani razvoj.

Ob že naštetih ukrepih na področju prometa in energetike bomo za izboljšanje kakovosti zraka zahtevali izvajanje naslednjih **ukrepov**:

- 1. Ukrepe na področju prometa, trajnostne urbane mobilnosti in energetske učinkovitosti industrije.**
2. Subvencioniranje **zamenjave starih kurilnih naprav** na lesno biomaso s sodobnimi tovrstnimi napravami ali drugimi tehnologijami, ki temeljijo na OVE, spodbude za uporabo daljinskega ogrevanja (obstoječi, novi, manjši sistemi) in ukrepi energetske prenovne stavb.
- 3. Obvezna postavitve mreže merilnih postaj kakovosti zraka v vseh občinah.**
4. Sprememba sistema **nadzora nad emisijami industrijskih obratov** tako, da bosta zagotovljeni objektivnost in **popolna transparentnost rezultatov** meritev (**nenapovedane meritve**, ki se financirajo iz sklada, v katerega vplačujejo onesnaževalci). Zaostrovanje emisijskih vrednosti za sežigalnice in opustitev sosežiga **odpadkov** v cementarnah.

Pravica do pitne vode je v Sloveniji ustavna kategorija, ki je brez ustreznega varovanja vodnih virov in ustreznega upravljanja voda ne bomo mogli izpolnjevati. Za oskrbo s pitno vodo lahko postane težava premajhna skupna obnovljiva količina podzemne vode v plitvih vodonosnikih in seveda njeno onesnaženje. Večina vodnih teles v Sloveniji je v dobrem kemijskem stanju, medtem ko jih je v dobrem ekološkem stanju manj kot polovica (negativen trend). Ključna razloga za slednje sta hidromorfološka spremenjenost in splošna degradiranost.

Referendum o vodah je pokazal, da se prebivalke in prebivalci Slovenije zavedamo vrednosti, ki jo imajo vodni viri. *Vesna - zelena stranka* bo posebno pozornost namenila tudi morskemu okolju. Vidik urejanja voda bo vse pomembnejši tudi v kontekstu podnebnih sprememb.

Cilji in ukrepi:

1. Omogočili bomo **dostop do zdrave pitne vode vsem, ki ga še nimajo**.
2. Spodbujali bomo učinkovitejšo rabo vode s **subvencioniranjem namestitve vodnih zalogovnikov** in uzakonili **obvezno uporabo deževnice za sanitarno porabo v gospodinjstvih** pri gradnji novih objektov.
3. Prizadevali si bomo za **postopno izenačitev cen porabe vode**, ki jih plačuje industrija, **s cenami, ki jih plačujejo gospodinjstva**.
4. Zavzemali se bomo za **kontrolno dejanskega črpanja pitne vode v industriji pijač** ter količinsko in časovno strogo omejeno izdajo koncesij za črpanje večjih količin vode.
5. Pri čiščenju odpadnih voda bomo prednost dajali uvajanju ukrepov za večplastno

čiščenje odpadnih voda (tudi v manjših naseljih in zaselkih) ter **uvajanju rastlinskih čistilnih naprav** in drugih rešitev, ki ne potrebujejo večjih infrastrukturnih posegov v prostor.

6. Podprli bomo **ukrepe za zmanjšanje izgub v vodovodnih sistemih**.
7. Zdravo in kakovostno pitno vodo bomo zagotovili tudi z **ukrepi**, ki jih načrtujemo **na področju kmetijstva in industrije**.
8. Poskrbeli bomo za **zmanjševanje poplavne ogroženosti** in dosledno **upravljanje z vodami in morskim okoljem**.

Tla, rodovitni zgornji sloj zemlje, je z vidika človeške civilizacije neprecenljiv in neobnovljiv vir, saj njihov nastanek in obnavljanje merimo v desetisočletjih. Največje grožnje tlom v Sloveniji so onesnaženje tal (kot posledica anorganskih in organskih onesnaževal), erozija (najbolj vodna) ter predvsem prekrivanje tal z nepropustnimi materiali (beton) in utrjevanje oziroma zbijanje tal.

Cilji in ukrepi:

1. Podpirali bomo ustrezno upravljanje zemljišč na nacionalni in občinski ravni.
2. **Prepovedali bomo uporabo rakotvornih herbicidov**, kot je glifosat, ter vzpostavili učinkovit **nadzor nad uporabo pesticidov** v kmetijstvu.
3. Vzpostavili bomo **Register degradiranih območij** ter nacionalni **Register divjih odlagališč smeti in gradbenih odpadkov**.
4. V povezavi z ukrepi za reševanje stanovanjske problematike bomo prednostno vlagali v **sanacijo tal na degradiranih stavbnih zemljiščih** in jih vračali v ponovno rabo. Nepozidana zemljišča bomo vračali v kmetijsko in/ali gozdno rabo, kjer bo to smiselno in ustrezno.
5. Vzpostavili bomo sistem za **načrtno spremljanje stanja tal** in oblikovali ustrezne baze podatkov za informirano odločanje, pripravo politik in ukrepov.
6. Pripravili bomo tudi celosten načrt in časovnico **sanacije čezmerno onesnaženih območij**, kot so **Celje, Moravče, Mežica in Idrija**. Kjer bo mogoče, bomo uporabili načelo onesnaževalec/povzročitelj plača. Da bi premostili finančne vrzeli, bomo proučili **mehanizem naložb z okoljskim učinkom** (*angl. environmental impact investment*) in ga tudi podprli, če bo izvedljiv.

Ohranjena pestra živa in neživa narava

Narava obsega ves živi in neživi svet materialnega sveta, kjer eno izmed vrst predstavlja tudi človek. Za človeka sta ohranjena narava in zdravo okolje temeljni vrednoti, brez katerih ni življenja.

Za današnje veliko izumiranje vrst zaradi uničevanja ekodiverzitete je kriv človek. Ljudje zaradi svojih dejanj in načina življenja ne zmoremo niti obvarovati narave, pa čeprav gre za ohranitev lastne, človeške vrste. Prebivalci Slovenije za vzdrževanje današnjega načina življenja porabimo toliko naravnih virov, kot bi jih (če bi vsi ljudje na Zemlji živeli enako) proizvedli trije planeti Zemlja.

Sprememb ne moremo doseči čez noč. Tudi če bi popolnoma spremenili pravila, jih ob današnjem načinu življenja ne bi mogli uveljaviti. Toda enkrat moramo začeti. Danes. S skrbjo za zrak, vodo, tla (opisano zgoraj) in širšo naravo okoli nas.

Z ohranjanjem narave in **biodiverzitete** v najširšem pomenu besede bomo poskrbeli tudi za

življenjske prostore – neživo naravo (**geodiverzitetu**) in znova vzpostavili učinkovite ekosistemske storitve ob ohranjanju **ekodiverzitet**. *Vesna – zelena stranka* se zaveda izjemne pomembnosti tega področja in se zavzema za dosledno izvajanje ukrepov Nacionalnega programa varstva okolja do leta 2020 in Strateškega načrta ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji. Izpostavlja pa predvsem izvedbo **naslednjih ukrepov**:

1. Z lastniki zasebnih zemljišč, ki so ključni deležniki ohranjanja narave pri nas, bomo oblikovali partnerstvo. Povečali bomo spodbude (kmetijsko-okoljska plačila, plačila Natura 2000 itn.) za zasebne lastnike in najemnike kmetijskih zemljišč za izvajanje ukrepov ohranjanja ogroženih habitatnih tipov in vrst na varovanih in zavarovanih območjih. Zagotovili bomo spodbude za ohranjanje lokalnih pasem in sort. Hkrati bomo odpravili spodbude in subvencije, ki škodujejo naravi.
2. Spremenili bomo dosednji način financiranja okoljskih poročil in zagotovili neodvisen finančni vir (okoljski sklad) za **izdelavo okoljskih poročil** ter tako dosegli, da bodo slednja kakovostna in strokovno neodvisna.
3. Zagotavljali bomo **odkup pomembnih zemljišč za ohranjanje narave in izboljšali upravljanje državnih zemljišč**, da bodo več doprinesla k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Državna zemljišča velikega naravovarstvenega pomena bodo prešla v upravljanje upravljavcem zavarovanih območij. Spodbujali bomo sklepanje pogodbenega varstva in skrbništva.
4. Sistemsko bomo uredili **upravljanje že ustanovljenih zavarovanih območij**, ki so še brez upravljanja, t. i. »parkov na papirju« (finančna sredstva za zagon in upravljanje državnih in sofinanciranje lokalno razglašeni zavarovanih območij).
5. **Okrepili bomo strokovni kader Sektorja za ohranjanje narave** v okviru MOP, ZRSVN, Upravljavcev ZO ter inšpekcijskih služb s področja ohranjanja narave in sistemsko uredili sodelovanje med resorji.
6. **Spodbujali bomo podeljevanje blagovnih znamk** (blaga, storitev, načina pridelave/predelave), ki **prispevajo k ohranjanju narave** kot celote.

Trajnostno kmetijstvo; zdrava, varna in lokalno pridelana hrana ter sonaraven način rabe gozda

Srednja in starejša generacija se še spominjata okusa, ki ga je imela hrana v času, ko so jo pripravljale naše babice. Zdrava hrana iz lokalnega okolja, ki je polnega okusa in nima umetnih dodatkov, ni enaka hrani, ki do naših polic prepotuje tisoče kilometrov in je kljub temu videti sveža.

Vse se začne v zemlji, pri kmetu in kmetici. Pri kakovosti rodovitne prsti, vzreji živali in gojenju sadja in zelenjave ter odgovornosti kmeta pri tem. Pri preprečevanju rabe strupenih snovi v procesu pridelave in odgovornosti do širšega okolja in kulturne krajine. Odgovornost je tista, ki se kaže v razliki med polji in travniki, na katerih mrgoli čebel in metuljev, med hrano, polno vode, in hrano polnega okusa, med barvito pokrajino in hektarji ene rastline, posajene v enakih vrstah. V preteklih letih se ni slabšala samo kakovost hrane, ampak tudi prehranske navade. Zato se danes spopadamo s številnimi zdravstvenimi težavami in prekomerno težo ljudi, tudi mladih.

Opuščanje rabe kmetijskih zemljišč, intezifikacija kmetijstva, slabšanje kakovosti tal, erozija in pozidava ter fragmentacija kakovostnih kmetijskih zemljišč povečujejo ranljivost Slovenije, ko gre za prehransko samooskrbo. Konvencionalno kmetijstvo s prekomerno

porabo pesticidov in rakotvornih snovi vpliva na izgubo števila in raznovrstnosti oprasovalcev, ki so ključnega pomena za prehransko varnost.

Kmetijska dejavnost naj ohranja kulturno krajino in zagotavlja poseljenost podeželja. Kmetijstvo je tudi med sektorji, ki so najbolj izpostavljeni posledicam podnebnih sprememb, vendar z netrajnostnimi praksami pridelave hrane zelo vpliva na onesnaževanje voda, podtalnice in tal in ter znatno prispeva k izpustom toplogrednih plinov.

Veseli nas, da se ljudje vse bolj zavedamo pomena etičnega ravnanja z živalmi in ustreznega prevoza živali, vprašanja (ne)ustreznosti pretiranega uživanja živil živalskega izvora in ogljičnega odtisa uvoženih živil (npr. nesezonskih in eksotičnih). Enako velja za uporabo gensko spremenjenih organizmov, ki je predvsem posledica nadzora mednarodnih korporacij nad prehransko verigo.

V *Vesni – zeleni stranki* se zavedamo, da moramo izboljšati kakovost hrane in kmetijske prakse ter zgraditi močno partnerstvo med vsemi deležniki v prehranski verigi. Hkrati moramo dvigniti zavest o pomenu pravičnega plačila kmetom za opravljeno delo.

Cilji in ukrepi, ki jih bo za vzpostavitev trajnostnega kmetijstva podpirala *Vesna – zelena stranka*:

- 1. Povečanje spodbud** pridelovalcem za njihovo medsebojno **povezovanje** in preusmeritev iz konvencionalnega v **ekološko in biodinamično kmetovanje** ter uvedba sistemskih ukrepov za **dvig prihodkov in perspektivnosti poklica kmeta**.
- 2. Krepitev in nadgradnja** zahteve po **izvajanju zelenega javnega naročanja**, s katerim bomo razširili trg in zagotovili, da **bodo pridelovalci najkakovostnejša živila lažje prodali**.
- 3. Uporaba digitalizacije** in preciznega kmetijstva ter **optimizacija uporabe umetnih gnojil in fitofarmaceutskih sredstev**.
- 4. Spodbude za pridelavo rastlin, zelenjave, sadja in medu**.
- 5. Ukrepi za prilagajanje na podnebne spremembe v kmetijstvu** (npr. raba **avtohtonih vrst** in vrst, ki so odpornejše na podnebne spremembe, infrastruktura za zmanjševanje izgub v kmetijstvu zaradi podnebnih sprememb).
- 6. Ukrepi za zmanjšanje porabe mesa** in strožje **kaznovanje nehumanega ravnanja z živalmi**.
- 7. V skladu z evropsko strategijo "Od vil do vilic"** bomo dosledno izvajali ukrepe za **zmanjševanje izgub pri pridelavi in predelavi hrane ter količin zavržene hrane** v gospodinjstvih in institucijah v javnem sektorju (vrtci, šole, bolnice itd.) ter uzakonili **obveznost nadaljnje uporabe zavržene hrane za izdelavo komposta**.
- 8. Posebno pozornost in skrb** bomo namenili **zagotavljanju kakovostne prehrane za otroke** in mladostnike, ki živijo v **socialno ogroženih družinah**.

Gozdovi so resnična srebrnina, bogastvo Slovenije. So pljuča našega planeta in zadnje zatočišče divjih živali, medveda, volka in risa, ki so v številnih delih Evrope izumrle. Gozdovi so ključnega pomena za ohranjanje ekosistemov in biodiverzitete ter zelo vplivajo na naše zdravje. Gozdovi znatno doprinesejo k blaženju podnebnih sprememb, saj so ob ustreznem upravljanju lahko ponor ogljika, hkrati pa tudi pomemben dejavnik pri prilagajanju na podnebne spremembe. Nema lokrat imajo tudi varovalno vlogo.

Kljub temu je biokapaciteta gozdov v Sloveniji že blizu vrha in postaja vse bolj ranljiva. Gozdovi še niso popolnoma izkoriščeni kot potencialni vir surovin z majhnim okoljskim

odtisom, predvsem zaradi nerazvite verige dodane vrednosti za take izdelke v Sloveniji. Vplivi podnebnih sprememb resno ogrožajo funkcije gozda kot ponora ogljika. Odpornost gozdov pada s staranjem sestojev, saj jih na letni ravni obnovimo premalo. Gospodarjenje v zasebnih gozdovih je slabo zaradi velikega števila lastnikov, ki so v veliki meri neaktivni in nepovezani.

Cilji in ukrepi:

1. Na sistemski ravni **izboljšati upravljanje gozdov** z nadgradnjo gozdnih inventur in vzpostavljanjem ustreznega monitoringa. Hkrati bo treba **v gozdnogospodarske načrte vključiti prilagajanje na podnebne spremembe**.
2. Pri sanaciji poškodovanih gozdov in pomlajevanju gozdov bomo **spodbujali sadnjo tistih drevesnih vrst, ki so odpornejše na podnebne spremembe**. Nadaljevali in nadgradili bomo **sistem državnih spodbud** za obnovo gozda po naravnih nesrečah, izvajanje gozdnogojitvenih ukrepov za povečanje prilagoditvene sposobnosti gozdov in vlaganja v gozdne tehnologije.
3. **Povečali bomo** pomen delovanja in **pristojnosti družbe Slovenski državni gozdovi** za boljše upravljanje gozdov v državni lasti in njihovo postopno širitev.
4. Podprli bomo **razvoj mehanizmov skupnega ali vzajemnega gospodarjenja z gozdovi v razpršenem lastništvu** in tako zagotovili ustrežno zmogljivost za gojitvena dela, povečan posek in hitro ukrepanje ob ujmah, hkrati pa izboljšali tudi ekonomiko gospodarjenja. Podpora bo namenjena tudi **razvoju izobraževanj in delavnic** o trajnostnem gospodarjenju z gozdovi za lastnike gozdov.
5. S podporo **raziskavam** vplivov podnebnih sprememb na gozdove in prilagajanja nanje bomo prispevali k ohranjanju vitalnosti gozdov, saj bomo vzpostavili prenos raziskovalnih dognanj v gozdnogospodarsko načrtovanje in ukrepe.
6. Preverili bomo učinkovitost preteklih spodbud in na teh temeljih oblikovali nove spodbude, s katerimi bomo **okrepili lesnopredelovalne verige**. V tem delu bodo pomembne tudi spodbude za **vzpostavitev kakovostnih lesnih žag**.
7. Zeleno javno naročanje bo **vzvod za uporabo lesa pri naročanju gradenj** vseh stavb javnega sektorja. **Odpravili bomo tudi druge morebitne zakonske in administrativne ovire** pri uporabi lesa v stavbne namene.
8. Krepili bomo **povezovanje lesne industrije s kreativnim sektorjem** in spodbujali tiste proizvajalce, ki izdelujejo **vrhunsko oblikovane izdelke iz lesa**, ki jih je mogoče **tudi popravljati, zamenjati, nadgraditi** itn. Tudi pri tem bo pomembno zeleno javno naročanje.

II. Demokracija

Demokracija in transparentnost, za kateri si prizadevamo

Uvod

Demokracija je možnost razumnega načina sobivanja različno mislečih ljudi. Pomeni vladanje demosa, ljudstva. V *Vesni - zeleni stranki* želimo dialogu in argumentu vrniti glavno vlogo pri sprejemanju odločitev. Zavzemamo se za državo, v kateri je vladavina prava nedotakljiv postulat demokratične ureditve in je civilna družba vključena v procese demokratičnega odločanja ter ima pomemben vpliv na oblikovanje javnih politik. Za učinkovito izvajanje svojega poslanstva potrebujemo samostojne, neodvisne in odgovorne institucije.

Zahtevamo demokratično, torej svobodno in profesionalno nacionalno Radio in televizijo (RTV SLO), ki bo neodvisna od političnih strank in bo svoje delo opravljala v skladu s kriteriji novinarske stroke.

V *Vesni - zeleni stranki* državnih podjetij, institucij, medijev in sodržavljanov nimamo za svoj plen. Demokracijo najbolj ogrožata prav korupcija in zloraba oblasti, proti čemur se bomo borili z vsemi močmi, na sistemski ravni. Odločno nasprotujemo tudi oboroženim konfliktom in izvozu orožja na konfliktna območja.

Vladavina prava in preprečevanje korupcije

Trdnost vladavine prava je v tako mladi državi, kot je Slovenija, stalen izziv tako za zdajšnjo kot za prihodnjo generacijo. Je proces, ki terja trdne zaveze in predvsem močno zavedanje, da nihče ni nad zakonom.

Z enakimi ali še težjimi razmerami pri kršenju načel pravne države se spopadajo vse mlade, novo nastale države v Evropi. Toda to za Slovenijo ne more in ne sme biti izgovor, ko vladavino prava najbolj ogrožajo prav predstavniki oblasti, ki bi morali biti prvi skrbniki ustavnih in zakonskih določil v državi. Parlament in vlada morata zagotavljati vse pogoje za kakovostno delo samostojnih in neodvisnih državnih organov (Informacijski pooblaščenec, Komisija za preprečevanje korupcije, Računsko sodišče, Varuh človekovih pravic, Zagovornik načela enakosti), pri čemer morajo slednji biti in ostati samostojni in neodvisni v svoji vlogi nadzornikov oblasti.

V Sloveniji moramo povečati zaupanje v državne in javne institucije. V *Vesni - zeleni stranki* osebno odgovornost in transparentnost delovanja državnih institucij postavljamo na prvo mesto pri gradnji zaupanja med državo in njenimi prebivalci. Ključno je, da se pomena vladavine prava zavedamo vsi državljani in prebivalci Slovenije, saj so brez nje ogrožene vse naše pravice in svoboščine.

Samooomejevanje nosilcev najvišje politične moči ter spoštovanje vladavine prava sta osnovni načeli delovanja članov *Vesni - zelene stranke*. S političnimi strankami, ki ogrožajo temeljne podstaty demokracije, zato ne bomo sodelovali pri oblikovanju političnih zavezništov ali drugih oblik skupnega političnega delovanja.

Preprečevanje korupcije. Korupcija neposredno in z močnimi negativnimi učinki vpliva na kakovost našega življenja: na dostopnost zdravstvenih storitev in zaposlitev, kakovost izobraževanja, obseg posameznikovih pravic in življenjski standard. Korupcija je glavni razlog za številne okoljske probleme, onesnaževanje in okoljski kriminal v Sloveniji.

Po raziskavi Raziskovalnega centra Evropskega parlamenta znaša strošek korupcije v Sloveniji več milijard evrov letno. Že od leta 2012 ne beležimo nobenega napredka na indeksu zaznave korupcije, ki ga meri Transparency International. Slovenija beleži rezultat, ki je pod povprečjem držav članic EU.

Transparentnost. Vlada in Državni zbor Republike Slovenije morata izboljšati sledljivost svojih odločitev ter vpogled državljanov v sprotno delo ministrov in državnih sekretarjev. Prav tako je nesprejemljivo, da Vlada RS o gradnji drugega bloka jedrske elektrarne, ki je največja investicija od osamosvojitve Slovenije, državljanom predstavlja le eno stališče ter naroča zgolj študije, ki o mogočih alternativah sploh ne govorijo. Odločitve izvoljenih predstavnikov ter državljanov na volitvah ali referendumu morajo temeljiti na verodostojnih in preverljivih informacijah ter sledljivih odločitvah.

Na področjih demokracije, spoštovanja načel pravne države, transparentnosti delovanja ter boja proti korupciji bomo zahtevali bistven napredek ter poudarek na institucionalni in osebni odgovornosti vodilnih. Za doseg naštetega predlagamo naslednje ukrepe:

1. Takojšnje **imenovanje novih tožilcev** do zapolnitve praznih, sistemiziranih delovnih mest ter okrepljeno **sodelovanje z uradom Evropskega javnega tožilca**.
2. Kadrovska in finančna **okrepitev Računskega sodišča Republike Slovenije** s ciljem dodatnega nadzora ter ocene uspešnosti projektov, financiranih iz Načrta za okrevanje in novih infrastrukturnih vlaganj Vlade RS.
3. Vzpostavitev **neodvisnega in kadrovske močnega Nacionalnega preiskovalnega urada (NPU)**.
4. **Povečanje pristojnosti** ter kadrovska in finančna okrepitev **Komisije za preprečevanje korupcije**.
5. Izdelava ambicioznega **Programa Vlade RS za krepitev integritete in transparentnosti**, saj je prejšnji prenehal veljati leta 2019.
6. Ureditev **sistemskega financiranja** projektov civilne družbe in **nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo s področjem preprečevanja korupcije**.
7. Programi **ozaveščanja državljanov** za ničelno toleranco do korupcije.
8. Kakovostna implementacija evropske **Direktive o zaščiti žvižgačev** z upoštevanjem pripomb NVO, ki se ukvarjajo s področjem korupcije v Sloveniji.
9. Prepoved **ustrahovanja in izčrpavanja novinarjev**, žvižgačev in kogarkoli drugega.
10. Imenovanje državnega sekretarja v kabinetu predsednice oz. predsednika vlade, ki je pristojen za **dialog s civilno družbo in koordinacijo državljanskih pobud** – dosledno izvajanje 24. člena Zakona o vladi.

Pregon okoljskega kriminala. Za učinkovit pregon okoljskega kriminala bo treba bolje povezati obstoječo organizacijsko strukturo, sestavljeno iz pristojnih organov, ki bodo imeli ustrezna pooblastila za izvrševanje nalog ter zagotovljene ustrezne človeške, materialne, tehnične in finančne vire. Namerno povzročeno škodo okolju in zdravju ljudi bomo na novo opredelili kot kriminalno dejanje in ne več zgolj kot prekršek, kar smo izpostavili že v delu, ki opredeljuje program *Vesna – zelene stranke* na področju okolja.

Moč civilne družbe – demokracija v praksi

Civilna družba. Civilnodružbeno delovanje temelji na svobodi zbiranja in združevanja ljudi. V Sloveniji imamo številne skupine aktivnih državljanov, društva, zveze društev, zavode, zadruge in fundacije. V njih se ljudje združujejo prostovoljno in uresničujejo avtonomno zastavljene cilje. Aktivna civilna družba ima pri nas dolgo in bogato tradicijo, zaradi česar bi danes pričakovali večji vpliv nevladnih organizacij (NVO) na sprejemanje odločitev v državi. V razvitih demokracijah je civilna družba vključena v procese demokratičnega odločanja in ima velik vpliv na oblikovanje javnih politik. Hkrati vrši civilni nadzor nad delom državnih organov in je nosilka civilnega dialoga v državi.

Kjer je demokratična kultura visoko razvita, tam je delo in delovanje civilnih organizacij cenjeno. Zato si bomo posebej prizadevali, da bo v Sloveniji strankarsko neodvisna civilna družba eden od dejavnih temeljev demokracije.

Deliberativna demokracija. Prebivalci Slovenije zahtevamo več sodelovanja pri sprejemanju odločitev o prihodnosti svoje države. O političnih odločitvah ne želimo biti zgolj enosmerno informirani. V Sloveniji ima oblast ljudstvo, zaradi česar zagovarjamo partnerski odnos med državljani in izvoljenimi političnimi funkcionarji.

Če naj takšen odnos in vzajemno spoštovanje dosežemo, moramo vzpostaviti, vzdrževati in spodbujati državljansko angažirano javnost in konstruktiven javni dialog. Demokracija ni zgolj seštevanje glasov in nema prevlada dejanske manjšine volilnih upravičencev. Demokracija se ne začne in konča zgolj z volitvami. Demokracija je možnost razumnega načina sobivanja svobodnih in enakih, pri čemer imata argument in dialog ključno politično vlogo.

Participativna demokracija. Po ustavi ima v Sloveniji oblast ljudstvo. Izvršuje jo na dva načina: neposredno ali posredno. Najpogosteje uporabljena neposredna oblika vladavine ljudstva na nacionalni ravni je referendum. Na nivoju občin – lokalne samouprave – zakonodaja predvideva več načinov sodelovanja občanov pri odločanju: zbor občanov, referendum in ljudsko iniciativo, ki pa se v praksi le redko uporabljajo.

Če zagovarjamo stališče, da se morajo politične odločitve »sprejemati kar najbolj odprto in v kar najtesnejši povezavi z državljani« (Lizbonska pogodba EU), potem zagovarjamo več neposredne demokracije. Politična praksa nam govori, da se velika večina političnih odločitev v Sloveniji sprejema na posreden način prek izvoljenih predstavnikov ljudstva, v zadnjem času pa celo večina prek vladnih odlokov brez razprave in odločanja v parlamentu. Demokratična kultura je v Sloveniji v upadu, zato je skrajni čas za več demokracije.

Cilji in ukrepi:

1. Izdelava **digitalne državljanske platforme** za izvajanje rednih referendumov, sodelovanje v javnih razpravah in podajanje predlogov pri sprejemanju zakonov.
2. Uvedba »**Referendumskega dne**« dvakrat letno – reforma referendumske zakonodaje.
3. Uvedba **preferenčnega glasu pri volitvah v Državni zbor RS**, s čimer se zagotovi večji vpliv volivcev na izvolitev poslancev.
4. Uvedba **elektronskih volitev**.
5. **Revizija implementacije Aarhuške konvencije**, ki določa pravice javnosti glede dostopa do podatkov, participacije pri odločitvah in dostopu do sodstva.

6. Kampanja ozaveščanja glede pomena **izogibanja političnemu vplivu** na neodvisne državne institucije.
7. Ohranitev **nezdružljivosti županske in poslanske funkcije**.
8. Ureditev **sistemskega obveščanja nevladnih organizacij o začetkih javnih razprav** v postopkih sprejemanja zakonov s strani državnega sekretarja, pristojnega za dialog s civilno družbo in koordinacijo državljskih pobud.
9. **Poenostavitev postopka vlaganja predlogov zakonov s strani državljanov** in proaktivna pomoč Zakonodajne službe Državnega zbora RS.
10. **Uvedba celostne zakonodajne sledi**, ki bo dokumentirala lobistične stike.

Svobodni mediji in odgovorna informacijska družba

Mediji imajo v demokraciji pomembno javno vlogo, po kateri državljanke in državljanom ter ostalim prebivalcem omogočajo pravico do resnične, pravočasne in celovite obveščeneosti. Dobro delujoči, neodvisni mediji so eden od temeljev demokracije.

Slovenija doživlja drastični upad kulture govora in dialoga v družbi, širjenje lažnih novic, naraščanje sovražnega govora v javnosti in nove pritiske politike pri obvladovanju medijskega polja.

Razrast medijev v lasti političnih strank oziroma takih, kjer lastniška struktura sploh ni jasna, razvoj novih tehnologij, svetovni splet in družbena omrežja močno vplivajo na javno mnenje, razumevanje največjih izzivov današnjega časa in stanje v družbi. Zato potrebujemo novo razumevanje delovanja socialnih omrežij, kampanje ozaveščanja ter strokovno podkvano in resnično neodvisno RTV SLO, vse s ciljem omejevanja širjenja lažnih novic ter načrtnega ustvarjanja javnega mnenja.

Medijem želimo omogočiti profesionalno in neodvisno novinarsko delo v interesu javnosti. Prizadevamo si za zaščito novinarjev pred različnimi oblikami napadov, za odpravo negotovih oblik dela v medijih in za krepitev novinarske ter uredniške odgovornosti.

Pri tem imajo javni mediji, še posebej vsi radijski in televizijski programi Radiotelevizije Slovenije, posebno mesto. Javni RTV mora biti omogočeno, da svoje poslanstvo v interesu javnosti izvaja novinarsko strokovno in neodvisno od strankarsko-političnih ali korporativno-tržnih vplivov, zato bomo v *Vesni - zeleni stranki* predlagali politično neodvisno sestavo in delovanje Programskega sveta, v katerem bodo člani v večji meri predstavniki civilne družbe in ne delegirani člani političnih strank.

Cilji in ukrepi:

1. Celovita **sprememba medijske zakonodaje** (Zakon o RTV Slovenija in Zakon o medijih ...) po opravljeni široki javni razpravi domačih in tujih strokovnjakov ter civilne družbe.
2. Sprememba **Zakona o RTV Slovenija s ciljem dviga kakovosti, odgovornosti in politične nepristranskosti opravljanja javne službe**. Članov Programskega sveta ne smejo delegirati politične stranke, ampak civilna družba.
3. Odprava nejasnih določil v Zakonu o **Slovenski tiskovni agenciji in zagotovitev njenega delovanja neodvisno od naklonjenosti Vlade RS**.
4. Zagotovitev **učinkovite zaščite** aktivistom, žvižgačem, novinarjem in **vsem tistim, ki v javnem interesu razkrivajo skrite informacije**.
5. Zagotovitev **jasne lastniške strukture in preglednosti vseh virov financiranja**

medijev in oglaševalskih naročil v javnem sektorju ter gospodarskih družbah v državni lasti.

6. Zakonska **ureditev internetne nevtralnosti**, ki jo morajo zagotavljati ponudniki interneta.

Družba brez diskriminacije za zeleno prihodnost

V *Vesni – zeleni stranki* se borimo za Slovenijo, ki skrbi za marginalizirane skupnosti, obravnava strukturne neenakosti in sprejema vse ljudi, ne glede na izvor. Želimo politike in storitve, ki bi se spopadale z vsemi oblikami diskriminacije in nasilja ter prepoznavale raznolikost prebivalcev Slovenije ter njihov prispevek v družbi. Zavzemamo se za vrednote enakosti, dostojanstva in spoštovanja ter ohranjamo vizijo družbe brez diskriminacije.

Diskriminacija je v Sloveniji prepovedana. Tako Ustava kot Zakon o varstvu pred diskriminacijo zahtevata, da smo vse posameznice in posamezniki, ne glede na osebne okoliščine, zaščiteni pred diskriminacijo oziroma da smo enako obravnavani. To velja za družbeno življenje, enake človekove pravice in temeljne svoboščine, uveljavljanje pravic in obveznosti ter druga pravna razmerja na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju.

Po raziskavi, ki jo je leta 2017 opravil Zagovornik načela enakosti, kar 66 % anketirancev ne ve, na kateri državni organ se lahko obrnejo za zaščito pred diskriminacijo. Zato je potreba po ozaveščanju in izobraževanju glede preprečevanja diskriminacije v Sloveniji velika. Kljub temu, da podatki kažejo, da obseg diskriminacije ni zanemarljiv, nevladne organizacije in Zagovornik načela enakosti opozarjajo na pomanjkanje obsežnih raziskav, na osnovi katerih bi se lahko resno in učinkovito spoprijeli z diskriminacijo na strukturni ravni. Za prepoznanje diskriminacije in ukrepanje proti njej je treba usposobiti tudi osebe različnih institucij.

Cilji in ukrepi:

1. Povečanje **sredstev za izvedbo** neodvisnih, strokovnih in znanstvenih **raziskav o diskriminaciji**, njeni razširjenosti in oblikah v Sloveniji.
2. Izvedbe **kampanj ozaveščanja** o oblikah **diskriminacije** in njenih posledicah.
3. **Usposabljanje** osebja.
4. Večja **podpora Zagovorniku načela enakosti**.
5. Zavzemali se bomo za ukrepe **zaščite pravic, varnosti in blaginje LGBTQ+ skupnosti**.
6. Ukrepi za vključevanje **invalidov in hendikepiranih oseb**.

Tri polja enakosti spolov: neprekinjen boj za opolnomočenje, epidemija in podnebne spremembe

V sodobnem času se spopadamo s poglobljanjem neenakosti spolov, ki se kaže skozi tri ločena, vendar prekrivajoča se polja.

Prvo stičišče je **neprekinjen zgodovinski boj za opolnomočenje žensk**, ki še vedno ni samoumeven oz. je pogosto postranskega pomena. V zadnjih sto letih smo si ženske v Sloveniji priborile kar nekaj pravic in smo manj družbeno-ekonomsko odvisne in v manj podrejenem položaju kot v prejšnjih stoletjih. Kljub temu se pravice na izobraževalnem, socialnem, zdravstvenem, ekonomskem in političnem področju slabšajo tako zaradi političnih in družbenih preobratov kot prestrukturiranja modela slovenske socialne države zadnjih trideset let.

Današnje družbeno in ekonomsko razliko med spoloma je še poglobila **epidemija**, ki skupaj z okrevanjem po njej predstavlja drugo stičišče neenakosti spolov. V času epidemije se je namreč pokazalo, v kolikšni meri se zares zanašamo na ženske v prvih bojnih linijah in doma. Ženske predstavljajo ključno skupino v boju s covid-19 in njegovimi posledicami, saj tvorijo glavni delež tako v skrbstvenem kot v storitvenem sektorju (npr. v trgovinskem). Kljub njihovi požrtvovalni in nenadomestljivi vlogi se plačna vrzel med spoloma še povečuje, saj so se dodatki najmanj povečevali ravno v skrbstvenih poklicih. Poleg tega morajo ženske v času epidemije v veliki meri usklajevati poklicno življenje z neplačanim delom doma in skrbjo za ožjo kot tudi širšo družino. Socialna izolacija in zaprtost v domove ni povečala le gospodinjanskega in skrbstvenega dela, ampak tudi družinsko nasilje, nasilje na podlagi spola ter število femicidov. Zato je epidemija še dodatna grožnja pravicam žensk in se moramo nanjo nujno odzvati. V boj s podnebnimi spremembami se moramo namreč podati skupaj in z enakimi izhodišči, če naj bo uspešen.

Podnebna kriza je namreč tretje stičišče, ki je zaznamovano z dimenzijo spola. Vzroki, učinki in ukrepi glede podnebnih sprememb različno učinkujejo na moške in ženske, saj imata spola drugačno družbeno in gospodarsko izkušnjo. Neenaka izkušnja oz. neenakopraven položaj žensk vpliva na možnost odziva in prilagoditve na podnebne spremembe. Študije potrjujejo, da rešitev za pospešeno ukrepanje na področju podnebja, varstva in varovanja okolja predstavlja prav ekonomsko, družbeno in politično opolnomočenje žensk. Zato se bo družba le z upoštevanjem ženskih pravic in vključitvijo žensk v procese odločanja lahko uspešno in pravično spopadla tako s podnebno krizo kot tudi z okrevanjem po epidemiji.

V *Vesni – zeleni stranki* se bomo za izboljšanje položaja žensk borili vsi, tako moški kot ženske, in se pri tem osredotočili na naslednja področja:

Nasilje nad ženskami. V prvem valu epidemije so nevladne organizacije poročale celo o 100 % porastu telefonskih klicev s prošnjo za pomoč. Ne moremo se več sprenevedati. Sprejeti moramo učinkovitejše ukrepe za zaščito žensk med epidemijo in po njej. Pri tem je prvi korak uresničitev priporočila Sveta Evrope (Poročilo o uresničevanju Istanbulske konvencije 2021), da se mora Slovenija na vse oblike nasilja nad ženskami odzvati na celosten način in s tem namenom sprejeti nov strateški dokument.

Ukrepi v času epidemije. Spoprijeti se moramo z razsežnostjo plačne razlike med spoloma v času epidemije in zagotoviti ukrepe, ki bodo to razsežnost naslavljali in jo reševali s ciljem zmanjšanja neenakosti.

- 1. Prepoznanje vrednosti skrbstvenih poklicev**, ki jih večinoma opravljajo ženske.
- 2. Ukrepi enakega plačila za enako vrednoteno delo.**
- 3. Zagotovitev dostopa do urgentnega varstva otrok**, če so šole in vrtci zaprti.
- 4. Zagotoviti, da ženske ne bodo kaznovane zaradi zamud** pri vrnitvi na delo.
- 5. Ohranjanje nemotenega dostopa do reproduktivnega zdravstvenega varstva**, kot sta kontracepcija in splav tudi v času epidemije.

Politika skrbstvene obveznosti države. Država mora z družinami deliti skrbstveno obveznost pri negi in vzgoji otrok in pri skrbi za druge odvisne člane in članice družine, kot so starejši ali ljudje s hendikepom. Tu gre za razmerje med državo in družino, zato je treba ohranjati splošno upravičenost do javnega in cenovno dostopnega celodnevnega varstva otrok in varstva drugih oseb, ki so odvisne od nege in pomoči. Pomembno je zagotoviti celodnevno pomoč vseh sedem dni v tednu.

- 1. Ohranjanje kvalitete in dostopnosti javnovarstvene mreže** celodnevnega predšolskega varstva ter jutranjega in popoldanskega varstva v osnovnih šolah za vse otroke, z nadgradnjo javnega varstva otrok v vrtcih v brezplačnega za vse.
- 2. Širjenje mreže služb na področju varstva** odraslih in invalidov, razvoj pomoči na domu, višanje standardov in normativov v institucionalni mreži.
- 3. Ustavitev nadaljnega pozasebljanja in privatizacije varstva** z boljše organiziranim javnim varstvom in podaljšanim varstvom v osnovni šoli.
- 4. Celostni ukrepi podpore za mlade mamice**, da lahko nemoteno nadaljujejo z začrtano izobrazbeno in poklicno potjo.

Razlike v plačilu med spoloma. Neenakost spolov pri plačilu za enako opravljeno in vrednoteno delo se je v Sloveniji zaradi covid-19 še poglobila, pri povprečnem mesečnem zaslužku pa skoraj podvojila. Zato smo odločeni zagotavljati ukrepe za enako plačilo za enako delo in bolj uravnoteženo sestavo struktur moči med spoloma.

Zakonska prepoved razlik v plačilu na primerljivih delovnih mestih po islandskem vzoru.

Področje socialnih transferjev. V Sloveniji je socialna varnost povezana z zaposlitvijo. Zato moramo ohranjanje in nadgrajevanje socialnih transferjev tudi za tiste ženske, ki niso ali ne morejo biti vključene na trg plačanega dela.

- 1. Ohranjanje in nadgrajevanje** socialnih transferjev, kot so splošna upravičenost do **polno plačanega porodniškega in starševskega dopusta** s pripadajočimi nadomestili.
- Zagotavljanje **dostojnih porodniških in starševskih nadomestil** tudi za tiste ženske, ki **izgubijo službo, nimajo redne zaposlitve** ali so samostojne podjetnice, študentke in kmetice.
- 3. Nadgradnja sistema transferjev** za tiste ženske, ki opravljajo **neplačano nego** družinskih članic in članov.
- 4. Povišanje denarne socialne pomoči nad mejo tveganja revščine** in ukinjanje pogojevanja.
- 5. Ukinjanje vezanosti** upravičenosti do denarnih **socialnih prejemkov na zaposlitveni status** ali na aktivno iskanje zaposlitve.
- 6. Postopna uvedba oblik univerzalnega temeljnega dohodka.**

Poglabljajoča se revščina starejših žensk. Kako poteka prestrukturiranje socialne države zadnjih trideset let zgovorno priča tudi to, da revščina v Sloveniji najbolj ogroža starejše, zlasti ženske po 65. letu starosti, enostarševske družine in samska gospodinjstva. Čeprav so ženske vse življenje delale in hkrati skrbele za dom in družino, so starejše ženske tisti del slovenskega prebivalstva, pri katerih je tveganje revščine največje. Na podlagi medgeneracijske solidarnosti je nujna zagotovitev dostojnih pokojnin za vse. Tudi za tiste, ki nimajo polne delovne dobe in ki ne izpolnjujejo zahtevanih pogojev.

- 1. Fiskalni ukrepi za zmanjševanje revščine in socialne izključenosti** žensk nad 65. letom starosti.
- Ukrepi za **zmanjševanje pokojninske vrzeli.**

Področje reproduktivnih in seksualnih pravic žensk. Nadzor nad ženskim telesom in omejevanje žensk na njihovo reproduktivno vlogo je način, s katerim avtoritarni voditelji in režimi izkazujejo svojo moč. Zato vztrajamo na demokratičnem in socialno pravičnem ohranjanju in nadgrajevanju javno dostopnega in kakovostnega ženskega zdravstva.

1. Odločna **obramba pravice do splava**, ene temeljnih in nedotakljivih ženskih pravic, ki jo zagotavlja tudi 55. člen Ustave Republike Slovenije.
2. Dostop za do **brezplačnih, hitrih in kakovostnih storitev zdravstvenega varstva** za vse ženske (krajše čakalne ambulantne vrste, brezplačni dostop do vsakoletnega PAP brisa brez izjeme, neokrnjen dostop do obravnave itn.).
3. Ohranjanje **brezplačnega dostopa do povratne in nepovratne kontracepcije**, vključno z jutranjo tabletko.
4. **Posodobitev informacij o dostopu do kontracepcije** tudi za kulturne in jezikovne manjšine.
5. **Ureditev spolne vzgoje**, vključno z učenjem spoštljivega odnosa do lastnega telesa, v osnovnih in srednjih šolah, ki je pomanjkljiva in **potrebna posodobitve za 21. stoletje**.

Področje tehničnega in naravoslovnega izobraževanja. V Sloveniji že dlje časa opažamo problem neenakomerne porazdelitve žensk in moških v izobraževanju, predvsem ko gre za razdelitev po spolu glede na področje izobraževanja. Zelo malo žensk je zastopanih na STEM področju – znanost, tehnologija, inženirstvo, matematika – tako v izobraževanju kot tudi na delovnih mestih. Veliko jih iz izobraževanja in poklica izstopi tudi zaradi sistemskih ovir.

1. Nujni so **programi za zburjanje ambicij pri deklicah**, da se **odločajo za tehnične in naravoslovne poklice in izobraževanja**.
2. Raziskati in uveljavljati je treba **ukrepe za ohranjanje žensk v STEM poklicih** ter **preprečevati diskriminacijo v izobraževanju in na delovnem mestu**.

III. Socialna pravičnost

Socialna pravičnost in solidarnost, ki nas povezujeta

Uvod

Socialna pravičnost je vrednota, ki bi jo Slovenija morala sprejeti kot strateški cilj našega sobivanja. Temelji na poštenosti, enakosti, spoštovanju različnosti, socialni varnosti ter doslednem uveljavljanju človekovih pravic na vseh področjih življenja. Pri uveljavljanju socialne pravičnosti so ključnega pomena solidarnost, medsebojna pomoč in empatija, v skladu s katerimi mora imeti vsak, ne glede na naključne neenakosti, streho nad glavo, učinkovit dostop do zdravstvene oskrbe in neizkoriščevalskih pogojev za delo in ustvarjanje ter zagotovljene pogoje za varno starost.

Skupnost, ki temelji na socialni pravičnosti in solidarnosti je močnejša in bolj povezana. To je pokazala tudi epidemija koronavirusa, ki bi nas brez javnega zdravstvenega sistema in požrtvovalnega odziva zdravstvenega in medicinskega osebja prizadela še močnejše, kot nas je. Posledice, ki so jih v tej zdravstveni krizi utrpeli otroci, ljudje s posebnimi potrebami, mladostniki, nezdravljeni pacienti, revni, kratkotrajno ali drugače negotovo zaposleni in številni drugi, bomo morali odpravljati skupaj.

Socialna pravičnost je tako osebna, kot je temeljna programska vrednota delovanja članov *Vesne - zelene stranke*. Vodi v odpravljanje negativnih posledic družbene neenakosti in vzrokov družbene neenakosti s posebnim poudarkom na izboljšanju kakovosti življenja najranljivejših družbenih skupin.

Nedopustno je, da smo ne glede na ustavno zavezanost k socialni državi priča alarmantnemu poglabljanju revščine. Zato se bomo v *Vesni - zeleni stranki* najprej posvetili:

- **rešitvam za zmanjševanje revščine;**
- **zagotavljanju pogojev za pridobitev dostopnih in dostojnih stanovanj;**
- **odpravi izkoriščevalskih in škodljivih oblik dela;**
- **zagotavljanju resnično enakega dostopa do javnega zdravstva,**
- **reševanju izzivov mladih in starejših;**
- **uvajanju novih, trajnostnih načinov obdavčitev in davčnih spodbud;**
- **razmišljanju o novih oblikah socialnih politik, primernih za nadgradnjo socialne države za 21. stoletje.**

Sistem socialne države z izplačili socialnih transferjev socialno šibkejšim ne zagotavlja, da bi si pomoči potrebni lahko privoščili stvari, ki so nujne za življenje. Prav tako ni ne vzdržna ne pravična realnost slovenskega sistema javnega zdravstva, ki tisoče ljudi pušča brez osebnega zdravnika ter dostopa do zobozdravnika in v nesprejemljivo dolgih čakalnih vrstah za nujne zdravstvene posege.

Sistem otroških dodatkov ni rešitev za mlado družino, ki si ne more privoščiti lastnega domovanja, enako kot nižje pokojnine ne zadostujejo niti za plačilo mesečnih položnic.

Poleg odpravljanja posledic epidemije bo za socialno državo posebej velik izziv prehod v nizkoogljico družbo. Zeleni prehod bomo morali izpeljati skupaj, na pravičen način. Da bi to dosegli, bomo morali pomagati območjem, ki bodo s prenehanjem rabe fosilnih goriv (»premogovne« regije) preoblikovala sedanja delovna mesta, hkrati pa okrepiti mehanizme za odpiranje novih zelenih delovnih mest in mehanizme okrepljene socialne države.

Dostopnost stanovanj

Možnost primerne stanovanja je ustavno zagotovljena pravica. Socialna pravičnost se, poleg dostopa do zaposlitve, začne tudi z dostojnim prebivališčem, ki je osnovni pogoj za življenje in varnost. Dostojno prebivališče nam zagotavlja samostojnost in daje možnost, da si ustvarimo družino. Možnosti najema, nakupa ali zgolj prenove in preureditve stanovanja so zlasti v mestih vse slabše. Stanovanja morajo postati dostopnejša! Po ekonomsko-tržni logiki so stanovanja zgolj tržno blago ali investicijska priložnost in imajo za tiste, ki jih že imajo, vse večjo vrednost, za vse več mladih pa zaradi cen na trgu in bančnih pogojev za pridobitev posojil ostajajo zgolj oddaljene sanje.

V *Vesni - zeleni stranki* menimo, da so stanovanja najprej in predvsem naši domovi. S stanovanji moramo posameznikom zagotoviti možnost zaživeti svoje življenje in si ustvariti družino, zato ne smejo biti zgolj instrument trga in vir dodatnih zaslužkov v bančnem in gradbenem sektorju. Stanovanjska politika mora mladim in enostarševskim družinam, za katere so stanovanja še posebej težko dostopna, zagotoviti samostojno in dejavno ustvarjalno življenje, ne da bi padli v skupino, v kateri je tveganje revščine visoko. Sočasno moramo omogočiti možnost poselitve na območjih, kjer številna stanovanja in stanovanjske hiše zaradi odseljevanja ostajajo prazni.

Mladi. Možnost ustvariti si svoj dom. Zagovarjamo drugačen koncept zagotavljanja možnosti, da si vsakdo ustvari svoj prvi dom. V *Vesni - zeleni stranki* bomo zahtevali vzpostavitev Nacionalne garancijske sheme za pridobitev bančnega kredita za nakup oz. obnovo prvega stanovanja ali hiše. Le tako lahko prekinemo začarani krog nemogočih zahtev bank ob negotovih oblikah zaposlitve mladih ter lakomnosti nepremičninskega trga.

Naša reforma bo mladim zares in ne zgolj na papirju omogočila nakup novega, prenovo obstoječega ali izgradnjo prvega domovanja. V kombinaciji z uvedbo nepremičninskega davka, ki bo obremenil prazna stanovanja in nepozidana zazidljiva zemljišča, bo znižala težnjo po špekulativnih investicijah v stanovanja. Spodbudila bo gradnjo ustreznih stanovanj po velikosti in standardih modernega bivanja.

Poleg tega bomo investicijo v nakup prvega stanovanja ali hiše oprostili plačila davkov in tudi na ta način mlade spodbudili k nakupu in obnovi stanovanj ter v dogovoru z lokalnimi skupnostmi nadaljevali vlaganja v gradnjo neprofitnih stanovanj.

Kakovost bivanja. Zgolj prebivališče ni dovolj. Doseči moramo višjo raven kakovosti bivanja. Naš cilj so dostojna, primerno velika, moderna in ekološko ter energetske učinkovita stanovanja in hiše. Polnoletni mladi imajo pravico do zasebnosti in intimne, do svoje sobe. Z uvedbo Nacionalne garancijske sheme za pridobitev prve lastne nepremičnine bomo mlade opolnomočili, da bodo od ponudnikov na nepremičninskem trgu lahko zahtevali izgradnjo stanovanj, primernih današnjemu času, oziroma se odločili za investicijo v katero od že obstoječih nepremičnin.

Ekološka gradnja. Da bi živeli v ustreznih in okolju prijaznih stanovanjih, moramo vzpostaviti sistem, ki bo zagotavljal ekološko gradnjo energetske učinkovitih ali celo energetske pozitivnih stanovanj in hiš z lastno proizvodnjo električne energije (hišne sončne elektrarne). Hkrati moramo izvesti energetske sanacije starejših zgradb, kar bomo pospešili pri nepremičninah v lasti države in lokalnih skupnosti. Podpreti je treba pilotno zasnovano gradnjo ekoloških mestnih sosesk in eko-vasi.

Oddaja in najem – sprememba sistema. Rastoče težnje h kratkoročnemu in čedalje bolj profitno usmerjenemu oddajanju nepremičnin so podrle že tako zamajan trg nepremičnin. Ob koncu epidemije se bo znova uveljavilo oddajanje stanovanj po spletnih platformah turistom, zato se bodo znova povečale tudi najemnine in pomanjkanje najemnih stanovanj bo še večje.

V *Vesni – zeleni stranki* se ob uvedbi Nacionalne garancijske sheme za pridobitev bančnega kredita za nakup oz. obnovo prvega lastnega stanovanja ali hiše zato zavzemamo tudi za uvedbo nepremičninskega davka za drugo in tretjo nepremičnino ter hkratno ukinitve davka za dolgoročno oddajanje stanovanj. Na ta način bomo izničili oddajanje stanovanj »na črno«, spodbudili dolgoročno oddajanje nepremičnin in zaščitili tako najemnika kot najemodajalca.

Pravično obdavčenje nepremičnin. Zavzemamo se za takojšnjo uvedbo pravičnega obdavčenja nepremičnin z začetno oprostitvijo plačila davka na nepremičnine za bivanje oziroma lastništvo prve, osnovne nepremičnine do velikosti 50 m² na osebo, ki v tej nepremičnini biva. Hkrati predlagamo uvedbo nepremičninskega davka brez vseh olajšav za drugo in tretjo ter vse naslednje nepremičnine. Tako bomo dosegli večjo družbeno in socialno pravičnost ter dodatno prispevali k dostopnosti in ponudbi praznih stanovanj in zemljišč za izgradnjo doma mladi generaciji.

Nove možnosti. Zelenega prehoda ne bomo dosegli brez novih pristopov. Zavzemali se bomo za oblikovanje stanovanjskih zadrug in drugih neprofitnih načinov gradnje nepremičnin. Spodbujali bomo medgeneracijsko sobivanje in nove, alternativne načine najemov in nakupov stanovanj. Iskali bomo ustrezne rešitve za skupno sobivanje in deljenje enodružinskih hiš, ki so pogosto na pol prazne ter energetske in stroškovno potratne.

Cilji in ukrepi:

1. Preden se odločimo za gradnjo novih nepremičnin, **moramo aktivirati obstoječi, vendar nenaseljeni stanovanjski fond.** To bomo dosegli z uvedbo pravičnega davka na nepremičnine, ki bo vseboval davčne oprostitve za prvo nepremičnino ter obdavčenje druge, tretje, četrte in vseh naslednjih nepremičnin, praznih stanovanj in nepozidanih zazidljivih parcel.
2. **Uvedba Nacionalne garancijske sheme** za pridobitev bančnega kredita za nakup oz. obnovo prvega lastnega stanovanja ali hiše.
3. Posodobitev zakonodaje v smeri gradnje trajnostnih, ekološko manj škodljivih ter energetske varčnih objektov.
4. Intenzivnejše vlaganje Stanovanjskega sklada Republike Slovenije v namensko gradnjo nepremičnin za dolgoročni najem.
5. Spodbujanje zadružništva in drugih novih oblik reševanja stanovanjske problematike.
6. Ureditev možnosti reguliranega odkupa propadajočih nepremičnin (zlasti na podeželju in v primerih razpršenega lastništva).

7. Oprostitev davka na dolgoročno oddajo nepremičnin ob hkratni uvedbi nepremičninskega davka ter ohranitvi davčne stopnje za kratkoročno oddajo stanovanj.
8. Uvedba dodatne dohodninske olajšave za investicijska vlaganja v izboljšanje energetske učinkovitosti objektov.

Dostopno in kakovostno zdravstvo

V koronakrizi se je razkril velik pomen javnega in vsem dostopnega zdravstvenega sistema. Brez njega in brez požrtvovalnega odziva zdravstvenega in medicinskega osebja bi nas kriza prizadela še močneje, kot nas je. Obenem so se jasneje pokazale številne težave, ki so bile prisotne že prej. Čakalne vrste so se dodatno podaljšale, poglobila se je težava dostopa do splošnih zdravnikov. Pomanjkanje zdravstvenega osebja, pomanjkljiva in zastarela oprema in prostori, prenizek delež sredstev (pod povprečjem EU), ki jih namenjamo javnemu zdravstvu, vse to je dodatno prizadelo zdravstveni sistem. Potrebne so sistemske spremembe, ki bodo slovenski zdravstveni sistem približale evropski ravni.

Primarno zdravstvo. Zanemarjanje primarnega zdravstva v zadnjih 25 letih je pustilo jasne posledice, ki se kažejo v vse bolj omejeni možnosti izbire opredeljenega zdravnika. Z različnimi sistemi spodbud (štipendije, plače, možnosti dodatnega izobraževanja, ustrežnejši delovni urniki ...) lahko povečamo število zdravnikov, ki jih kronično primanjkuje (osebni zdravniki, pediatri, zobozdravniki, ginekologi ...). Da bi dosegli boljše delovanje primarnega zdravstva, so potrebne še dodatne reforme, ki bodo razbremenile osebne zdravnike. Nepotrebni birokratski postopki, s katerimi se srečuje zdravstveno osebje, zastareli informacijski sistemi, ki se razlikujejo od institucije do institucije, še dodatno zmanjšujejo učinkovitost opravljanja osnovne naloge, zdravljenja pacientov.

Lekarniška dejavnost je relativno dobro razvejana in dostopna. Ker pa se vzpostavlja trend zasledovanja interesov ustanoviteljev po čedalje dobičkonosnejši dejavnosti, nam grozi, da se bodo ob nadaljevanju tega trenda lekarne začele zapirati. S tem bi se drastično zmanjšala dostopnost do zdravil zlasti na redkeje poseljenih območjih.

Sekundarno in terciarno zdravstvo. Splošne in specialistične bolnišnične ambulante so razporejene po vsej Sloveniji. To razvejanost velja ohraniti in še okrepiti. Zgraditi moramo novo bolnišnico za Gorenjsko, ki bi bila lokacijsko dostopnejša za prebivalce te regije. Podobno kot številni drugi sistemi se tudi bolnišnice srečujejo s problemom kadrovske in materialne podhranjenosti. Zaradi zahtevnih pogojev dela in nespodbudne plačne politike izrazito primanjkuje diplomiranih medicinskih sester.

Javni zdravstveni zavodi. Temelj izvajanja zdravstvenih storitev morajo še naprej ostati javni zdravstveni zavodi. Njihov namen je in mora ostati zagotavljanje ustreznih zdravstvenih storitev prebivalkam in prebivalcem in ne ustvarjanje dobička. Da bi jih ohranili, moramo preprečiti vdor tujih multinacionalk (zavarovalnic, zdravstvenih ponudnikov ...), saj bi to imelo za posledico postopno privatizacijo zdravstvenega sistema.

Treba je odpraviti težave z vodenjem in upravljanjem javnih zdravstvenih zavodov. Ustanovitelji (država in občine) z zavodi ne upravljajo ustrezno. Imenovanje vodstvenega kadra (denimo direktorja NIJZ, inšpektorjev, vodij zdravstvenih inštitutov ...) mora temeljiti na strokovnosti in ne na politični pripadnosti. Vodstveni kadri morajo imeti jasno definirano osebno in kazensko odgovornost; natančno je treba opredeliti vloge posameznega strokovnega organa. Mandati imenovanih naj ne bodo trajni.

Finančni vidiki. V zdravstvu so velike razlike v plačah. Mladi zdravniki prejemaajo nesorazmerno nizko plačo glede na odgovornosti, zahtevano znanje in obremenitve. Zlorabe pri izplačevanju dodatkov še poglobljajo razlike in sprožajo nezadovoljstvo. Visoka korupcijska tveganja, povezana z nabavo medicinske opreme, pripomočkov in zdravil pa ustvarjajo nenehno finančno luknjo v zdravstvenem sistemu. Treba je odpraviti nesorazmerja v plačah in neupravičeno izplačevanje dodatkov. Enkrat za vselej moramo urediti sistem nabave medicinske opreme, pripomočkov in zdravil, tako da poenotimo javno naročanje. Uvesti moramo sistem neposredne nabave pri proizvajalcih in uporabljati mehanizme skupnega naročanja na ravni EU.

Javno zdravstvo in okoljski problemi. Javno zdravstvo mora aktivno sodelovati pri preprečevanju nastajanja škodljivih posledic za zdravje ljudi. Treba je vzpostaviti sistem za dokazovanje okoljskih vplivov onesnaževalcev na zdravje ljudi, in sicer tako, da se določijo enotni standardi za področje presoje vplivov na okolje. Zdravstvena stroka naj ima vpliv na sprejemanje in spreminjanje okoljske zakonodaje.

Premišljena reforma ZZS-ja naj temelji na novi stroškovni analizi vseh zdravstvenih dejavnosti. Opravljena mora biti strokovno in transparentno, da bo mogoče zagotoviti osnovo razporejanja denarja za okrepitev tistih segmentov in dejavnosti, ki so najpomembnejši za širšo dostopnost zdravstvenega sistema.

Splošni ukrepi in cilji:

1. Zagotovitev **ustreznih finančnih sredstev za investicije v zdravstvo**, tako da se postopoma dvigne delež sredstev na evropsko povprečje. Ena prvih nalog je investicija v prenovu Infekcijske klinike v Ljubljani, saj je epidemija koronavirusa razkrila strateški pomen te institucije.
2. Zagotovitev **kadra za izvajanje potrebnega obsega zdravstvenih programov**. To lahko dosežemo z boljšim, usmerjenim štipendiranjem študentov medicine. Potrebne so specializacije iz družinske medicine, pediatrije, ginekologije in ostalih segmentov, kjer kronično primanjkuje zdravnikov.
3. **Ureditev sistema nabave medicinske in bolnišnične opreme**, da postane transparenten in se lahko izognemo korupcijskim tveganjem. Zavzemamo se za skupna naročila medicinske in bolnišnične opreme neposredno pri proizvajalcih.
4. **Ukinitve dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja**.
5. **Optimizacija mreže bolnišnic**, s čemer bomo dosegli večjo dostopnost in boljšo kakovost zdravstvenih storitev.

Ukrepi in cilji primarnega in sekundarnega zdravstva:

1. **Onemogočenje nepravičnega preskakovanja čakalnih vrst**, tako da zdravniku družinske medicine podelimo več avtonomije odločanja.
2. Uvedba **kratkotrajne bolniške brez odobritve družinskega zdravnika** (razen v primeru, ko delodajalec to izrecno zahteva).
3. **Posodobitev in poenotenje informacijskega sistema** na način, da se izloči nepotrebne birokratske postopke in zagotovi boljši pretok informacij.
4. **Ureditev področja poklicnih bolezni**, da ne bi več bilo konflikta interesov, kar se dogaja v primeru, ko je plačnik pregleda delodajalec.

Okoljski ukrepi in cilji:

Predlagamo vzpostavitev ustreznega laboratorija, kjer bi izvajali analizo nohtov in las (*angl. human-biomonitoring*). Povezati je treba okolijske kazalce (npr. stanje pitne vode, zraka, zemljin) s podatki o zdravstvenem stanju prebivalstva.

Vzpostavitev neodvisnega organa za **ocenjevanje posledic okoljske problematike na zdravju prebivalcev** ter sistemske presoje vplivov delovanja večjih onesnaževalcev, sestavljenega iz predstavnikov **zdravniške stroke**.

S sodelovanjem različnih strok **izdelati natančen zemljevid onesnaženih in zdravju škodljivih območij v Sloveniji** z namenom priprave načrta sanacije.

Pravično in dostojno delo

Kot družba smo soočeni s številnimi spremembami na področju dela. Vse večja avtomatizacija in robotizacija dela terjata iskanje novih rešitev in vnovični premislek o pravičnosti dela. Zato bo treba iskati nove načine obdavčitev, omogočiti skrajševanje delovnega časa in odpreti široko javno razpravo o uvedbi univerzalnega temeljnega dohodka. Delo bo pravično šele takrat, ko bomo odpravili škodljive oblike dela in neenakosti na trgu dela ter zagotovili dostojna plačila za opravljeno delo in ko bo minimalna plača odsevala dejanske življenjske stroške.

Ob izkušnji dela od doma med epidemijo se je potrdilo, da moramo dvigniti zavest, da je prosti čas pravica, ki jo mora delodajalec spoštovati.

Zmanjševanje negotovih oblik dela. Aktivno se bomo trudili odpraviti negotove in krivične oblike dela (prekarno delo, delo preko agencij ...) ter izboljšati položaj samozaposlenih in drugih problematičnih oblik zaposlitve. Še posebej skrb vzbujajoče so razmere za samozaposlene, ki pogosto nimajo zagotovljenih niti osnovnih delavskih pravic. To za nas ni sprejemljivo!

Mladi. Mlade po končanem šolanju namesto dela in varnosti najpogosteje čakata neplodno iskanje službe in negotovost. Naša odgovornost je, da ustvarimo boljše pogoje za najbolj dinamičen, kreativen in zmožen del prebivalstva – za mlade. Treba je poskrbeti za ustrezne spodbude, olajšave in investicije, s katerimi bomo pomagali tako njim kot delodajalcem, da skupaj ustvarijo trdne temelje prve zaposlitve. Prepričani smo, da so mladi s svojo iznajdljivostjo in inovativnostjo ob ustreznih spodbudah države zmožni ustvariti tudi popolnoma nova delovna mesta in zaposlitve. Kljub temu jih nikakor ne smemo prepustiti le lastni iznajdljivosti in prostemu trgu. Naloga države je, da mladim zagotavlja priložnosti in obenem pomoč.

Delo upokoјencev. Delo upokoјencev ne sme biti mehanizem, s katerim si upokoјeni delavci zagotavljajo možnost (dostojnega) preživetja. Za upokoјence, ki želijo v tem obdobju svojega življenja ostati delovno aktivni, je treba najti ustrezne in primerne rešitve. Zagovarjamo načelo, da pokojnine odražajo realne življenjske stroške, delo upokoјencev pa ostane osebna odločitev, ki ni pogoјena z zagotavljanjem osnovne finančne sposobnosti upokoјenca, ampak pride v poštev v posebnih primerih, specifičnih panogah in poklicih.

Zelena delovna mesta. Blaženje podnebnih sprememb, prilagajanje nanje in varovanje okolja ter narave odpirajo številne priložnosti za oblikovanje novih, kakovostnih in ustvarjalnih delovnih mest. Ob tem bo rezultat zelene preobrazbe družbe tudi to, da bodo nekatera delovna mesta ukinjena. Zato je treba oba vidika medsebojno povezati in z ustreznimi

celovitimi programi na področjih izobraževanja, usposabljanja in gospodarstva zagotoviti, da bomo imeli dovolj kakovostno in ustrezno izobraženih ljudi, ki bodo lahko opravljali zelene poklice prihodnosti. Potrebovali jih bomo zelo veliko. Nekatera delovna mesta pa bodo tudi odveč. Zelena delovna mesta moramo ustvarjati v vseh regijah, predvsem na podeželju in zunaj večjih urbanih središč ter tako prispevati k policentričnemu razvoju države. Podpora temu bosta ustrezna stanovanjska in prometna politika.

Cilji in ukrepi:

- 1. Pravično plačilo za opravljeno delo. Plače** morajo odsevati realne življenjske stroške, zato je potrebno redno usklajevanje plač z rastjo stroškov in dvig minimalne plače.
- 2. Oprostitev plačila prispevkov ob prvi zaposlitvi za obdobje 3 let** ob zagotovitvi, da delodajalci ne znižajo bruto plače in ta ukrep finančno koristi izključno mladim.
- 3. Dosledno upoštevanje delovne zakonodaje in stroge sankcije za kršitve le-te.** Zahtevamo **enake pravice in enako plačilo za vse**, ki opravljajo delo, tako za stalno zaposlene kot tudi za mlade, ženske in delavce migrante.
- 4. Omejevanje in postopna odprava negotovih in nepravičnih oblik dela** ter ureditev položaja samozaposlenih (socialna varnost, bolniška, plačan dopust ...).
- 5. Spodbude za zaposlovanje mladih in brezposelnih** ter prepoved krivičnih načinov opravljanja dela (denimo neplačano pripravništvo in izkoriščanje statusa študenta s strani delodajalcev).
- 6. Z ukrepi na področju gospodarstva in mobilnosti bomo ustvarili pogoje za odpiranje zelenih delovnih mest**, tudi okolju prijazne načine prihoda na delo. Ljudi/zaposlene in/ali šolajoče pa bomo za to ustrezno izobrazili oziroma jih preusposobili.
- 7. Oblikovanje finančnih mehanizmov za pravičen prehod delavk in delavcev v zeleno gospodarstvo.**
- 8. Spodbujanje zelenih javnih del.**
- 9. Zavzemanje za postopno skrajševanje delovnega časa.**
- 10. Večja regulacija instituta popoldanski s. p.**, ki je pogosto namenjen le dodatnim izplačilom najbolje plačanih delavcev.

Pravična obdavčitev

Ker nočemo živeti v bogati družbi številnih revnih posameznikov, moramo zagotoviti pravične oblike obdavčitev. Ker nočemo živeti na račun okolja in prihodnjih generacij, bomo uveljavili okoljsko naravnane davčne politike, ki smo jih omenili že v prvem stebru Okolje, in s tem prispevali k ohranitvi zdravega okolja. Davčni sistem bomo prilagodili tako, da bo spodbujal učinkovito rabo energije, kroženje snovi in rabo obnovljivih virov; uvedli bomo ustrezne mešanice ekoloških davkov in spodbud, kot sta ogljična obdavčitev in kapica; obdavčili bomo rabljeno blago po nižji davčni stopnji ter se zavzeli za zeleno proračunsko reformo.

Okoljsko naravnani davki. Da bi izvedli prehod v nizkoogljično družbo, moramo nujno posodobiti davčno zakonodajo. Nove oblike obdavčitev naj se ravna po načelu, da onesnaževalec plača. Odločneje moramo poseči v tiste panoge in dele gospodarstva, ki najbolj onesnažujejo okolje, hkrati pa s subvencijami, spodbudami in davčnimi razbremenitvami podpreti okolju prijazne dejavnosti ob upoštevanju in zmanjševanju obremenitev za revnejše.

Zmanjševanje neenakosti. Davčna politika mora imeti za cilj zmanjševanje družbene neenakosti. Uveljaviti moramo pravičnejšo obdavčitev kapitalskih zaslužkov in premoženja ter hkrati zmanjšati davčne obremenitve dela. Obdavčevati moramo po načelu, da kdor več premore, tudi več prispeva.

V koraku s časom. Aktivno se moramo spoprijeti z novimi družbenimi izzivi. Za številne spremembe v sodobni družbi bomo morali oblikovati nove politike. To terja tudi nove in pravičnejše davke. Obdavčitev kripto valut, finančnih špekulacij in kratkoročnega oddajanja nepremičnin, ki je škodljivo za prebivalce, so le nekatere zagate, za katere moramo najti ustrezne rešitve. Borili se bomo za boljšo in pravičnejšo davčno politiko.

Učinkoviteje. Sodobnejši in pravičnejši davki sami po sebi niso dovolj. Zaustaviti moramo izogibanje plačevanju davkov in različnim davčnim malverzacijam. Preprečiti moramo izigravanje davčne zakonodaje in zatekanje v davčne oaze. Potrebujemo politiko učinkovitega pobiranja davkov.

Cilji in ukrepi:

1. Kot že izpostavljeno v prvem stebru Okolje, bi s postopno reformo davčnega sistema bolj **obdavčili okolju škodljive izdelke**, načine dela in panoge. Zavzemamo se za **dosledno izvajanje načela »onesnaževalec plača«** in konec davčnih izjem ter spodbud za fosilna goriva z davčnimi olajšavami za okolju prijazne energente.
2. **Reforma davčnega sistema**, ki bo omogočala pravičen (višja obdavčitev kapitala in premoženja) **prehod v zeleno družbo in krožno gospodarstvo**.
3. Davčne reforme, ki bodo **odražale nove trende v gospodarstvu** (ustrezna obdavčitev kripto valut ...).
4. Davčna politika, ki prispeva k stabilnosti gospodarstva (**obdavčitev finančnih špekulacij** ter spodbude za dolgoročne in vzdržne investicije).
5. Vpeljava sistema **davčnih počitnic za prva leta zaposlitve**.
6. **Učinkovitejše pobiranje davkov**, sankcioniranje izogibanja plačevanju davkov in pranja denarja.

Dostojna in varna starost

Kot država in družba smo dolžni zagotoviti pogoje, ki bodo omogočali dostojno in varno starost, da nihče ne bo materialno odvisen od volje ali zmožnosti svojih bližnjih. Ljudje morajo v svoji starosti uživati socialni mir, zagotovljene jim morajo biti pokojnine, ki bodo omogočale človeka dostojno življenje. Sistem pokojnin mora biti oblikovan tako, da upokojencem ni treba dodatno delati, da bi lahko preživel.

Obdobje starosti je praviloma obdobje rastočih zdravstvenih težav. Pravično urejen zdravstveni sistem naj omogoča starostnikom nemoten dostop do kakovostnih javnih zdravstvenih storitev, ne glede na njihov socialni in materialni položaj.

Težave, ki spremljajo staranje, pogosto pripeljejo do tega, da posameznik ne more več sam poskrbeti zase. V takšnih pogojih starostniki ne smejo biti prepuščeni sami sebi ali zgolj pomoči svojih bližnjih. Ta vprašanja je treba urediti sistemsko. Lokalna skupnost mora ob izdatni podpori države poskrbeti za dolgotrajno oskrbo vseh, ki so kakorkoli omejeni pri svoji samostojnosti. Dolgotrajna oskrba mora biti organizirana tako, da ljudje tudi v svoji pozni starosti ohranjajo dostojanstvo.

Ker je obdobje starosti lahko še vedno obdobje polnega življenja, smo starejšim dolžni zagotoviti pogoje za takšno življenje, za aktivno udejstvovanje tako v osebem kot tudi v družbenem življenju. Da bi to zagotovili, moramo ustvariti starostnikom prijazno okolje, ki upošteva njihove dejanske potrebe. Starejšim morajo biti zagotovljeni ustrezni bivanjski pogoji, ustrezen javni transport, dostopnost zdravstvenih storitev in potrebne nege ter ustrezne možnosti dejavnega preživljanja starosti.

Cilji in ukrepi:

1. Višina pokojnine mora biti tolikšna, da zagotovi vsakemu prebivalcu **dostojno in varno starost**.
2. **Javni zdravstveni sistem** mora biti dostopen in organiziran tako, da zadovolji potrebe starajočega se prebivalstva, ne glede na to, da se povprečna starost dviguje in s tem povečuje potreba po novih zdravstvenih storitvah.
3. Organiziranje zdravstvenih in socialnih služb ter lokalne skupnosti tako, da bo vsak, ki ima **omejene možnosti gibanja ali duševne težave, deležen pomoči in podpore**.
4. Opredeliti in finančno podpreti je treba programe, ki **spodbujajo druženje med starostniki in drugimi**. Ti programi se izvajajo v domovih za ostarele in lokalni skupnosti.

Univerzalni temeljni dohodek (UTD)

Posvetili se bomo raziskovanju možnosti uvedbe dodatnih (socialnih) politik za manjšanje družbene neenakosti in revščine. Ob strokovni pomoči bomo preverili in preračunali najprimernejše zastavitve na osi med univerzalnim temeljnim dohodkom (UTD) in univerzalnimi temeljnimi storitvami (UTS). Tako bomo ob boku tistim, ki v času ene najhujših svetovnih kriz pospešeno iščejo prepotrebna orodja za nadgradnjo socialne države ob sočasnem zagotavljanju pravic, socialne varnosti ter blaginje vseh, najbolj pa ranljivih in marginaliziranih družbenih skupin.

IV. Ustvarjalnost

Kreativnost in domišljija, s katerima sežemo dlje

Uvod

Zeleni prehod nam bo uspel le, če bomo kot skupnost zmogli izvirno ustvarjalno moč. Preseči moramo zastarele predstave o tem, kakšen je edini mogoči razvoj. Znanost, raziskovanje in umetnost so rezultati svobode in avtonomije človeškega duha in samo kot avtonomni lahko v medsebojnem dialogu kritično reflektirajo družbeno realnost in generirajo nove ideje. Ker je njihova temeljna naloga razkriti, kar še ni razkrito, ubesediti, kar še nima imena, pojasniti, kar še ni razumljivo, od njih ne smemo pričakovati, da svojo veljavo od vsega začetka opravičujejo z uspehom na trgu, ki zahteva drugačne, že usmerjene poglede in rešitve. S tem bi dolgoročno osiromašili njihov potencial za ustvarjanje novega.

V *Vesni – zeleni stranki* bomo sistemsko podpirali enakovreden razvoj različnih vidikov ustvarjalnega področja. Ukrepi morajo imeti posluš za ohranjanje razlike med njimi, predvsem pa morajo izhajati iz raznolikosti tega področja, ki svoj polni potencial lahko udejanji le v soodvisnosti in dialogu. To pomeni, da moramo enakovredno spodbujati tako razvoj kreativnih industrij kot neodvisne umetniške produkcije, vlagati tako v temeljne humanistične in naravoslovne znanosti kot v aplikativna znanja in tehnologijo. Prav tako moramo pazljivo ohranjati in krepiti temeljno vlogo splošne izobrazbe in na drugi strani razvijati sodobno poklicno-tehnično izobraževanje. Spodbujanje inovativnosti je prav tako pomembno kot negovanje kulturne dediščine in zapuščine preteklosti, saj prav slednja pomaga uvideti, kaj je treba izzvati in preobraziti ter kaj ohraniti.

Kakovostno javno šolstvo od začetka in za vse

Široko dostopno in kakovostno javno šolstvo je ključen dejavnik socialne pravičnosti in enakih življenjskih možnosti. Kot tako predstavlja javno dobro izjemnega pomena, ki ga je vredno ohranjati in razvijati. Dobro izobraženi in usposobljeni državljani, ki so zmožni kritične presoje in samostojnega odločanja ter empatije, se zanimajo za svet in samozavestno vstopajo v javno sfero, so temelj delovanja države, civilne družbe in živahnega gospodarstva.

Dobri učitelji in vzgojitelji, ki zaupajo svoji strokovni presoji in zmorejo zbuditi zanimanje ter navdušenje pri učencih, so osrednje gibalno pedagoškega procesa. Da bi lahko opravljali svoje delo, bomo odpravili pretirano obremenjenost pedagoškega osebja z administrativnimi opravili. Spodbujali bomo kakovostno začetno izobraževanje ter nadaljnji profesionalni razvoj pedagoškega osebja. Zagotovili bomo ustrezno podporno okolje in delovne pogoje ter dostop do primernih učnih pripomočkov in zdravega ter varnega delovnega okolja. Na ta način bomo učiteljski poklic naredili še privlačnejši in pritegnili tiste, ki ta poklic res želijo opravljati in so zanj vrhunsko usposobljeni.

Avtonomija in odgovornost šolskih ustanov ter pedagoškega osebja. Učiteljem želimo omogočiti avtonomno delo v pedagoškem procesu in pri izvajanju učnih načrtov. Kakovostno in strokovno delovanje šolskih ustanov je mogoče le ob ohranjanju in varovanju njihove strokovne avtonomije pred vsakršnimi poskusi ekonomskega ali strankarskega vplivanja.

Vzgoja in izobraževanje za samostojno, razmišljujoče in odgovorno življenje v skupnosti. Naše stališče je, da bodo morale prihodnje preнове kurikularnih vsebin dati večji poudarek vlogi šole pri vzgoji za samostojno mišljenje, etično delovanje, kritično presojanje medijskih vsebin in informacij ter za dejavno državljanstvo. Premislek kurikularnih vsebin bo moral resno upoštevati širša vprašanja skrajševanja delovnega časa, nastajajočih hibridnih ekonomij in smiselnosti preozkih specializacij pred terciarnim izobraževanjem.

Kakovostno začetno in nadaljnje izobraževanje pedagoškega osebja. Spodbudili bomo širši strokovni premislek o možni uvedbi sprejemnih izpitov na pedagoških študijskih smereh. Tematike okoljevarstva, skupnostnih načinov življenja in državljanske vzgoje si zaslužijo večjo vključitev v vse programe nadaljnega izobraževanja in usposabljanja pedagoških in strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju.

Smotnejša opredelitev in razvoj splošnega in poklicnega izobraževanja. Namen izobraževanja prepoznavamo v njegovi večplastnosti. Zagovarjamo jasnejšo definicijo temeljnih vsebin in poudarkov splošnega in poklicnega izobraževanja. Posodobiti moramo poklicno izobraževanje in programe vseživljenjskega učenja ter bolje definirati aktivno vlogo gospodarstva, zlasti na področju vajeništva.

Prehod na trajnostni sistem gospodarstva bo terjal neprimerno boljši stik potreb zaposlovalcev, zanimanja dijakovi in strokovnih dognanj o globalnih potrebah po poklicih. Poklicna znanja bodo nujna za zelen gospodarski preboj, hkrati pa bodo mladim omogočila lažji vstop v samostojno življenje. V *Vesni – zeleni stranki* se bomo zavzemali za prenovo politike štipendiranja s podporo gospodarstvu, ki bo spodbujala odločanje za deficitarne poklice in bolje naslovljena štipendiranja dijakov različnih socialnih statusov.

Ukrepi:

- 1. Pobuda za pripravo nove Bele knjige s širokim sodelovanjem** kompetentne pedagoške stroke in drugih relevantnih strok.
- 2. Kurikularna reforma** na temelju premisleka o vlogi splošne izobrazbe v razmerju do poklicnega izobraževanja in z večjim poudarkom na vlogi šole pri vzgoji za samostojno mišljenje, etično delovanje, kritično presojanje medijskih vsebin in informacij ter za dejavno državljanstvo, vključno s spodbujanjem telesne vzgoje za krepitev gibalnih sposobnosti in zdravja otrok.
- 3. Odpiranje strokovnih razprav** o tem, kako **okrepiti in smiselno vpeljati dobro oblikovane trajnostne in zelene vsebine** v prenovljeni kurikulum.
- 4. Spodbujanje dostopne in premišljene digitalizacije** ter računalniške pismenosti na področju vzgoje in izobraževanja z jasno definicijo njene podporne vloge v skladu s temeljnimi vzgojno-izobraževalnimi nameni.
- 5. Določanje prioriternih vsebin z večjim poudarkom na tematikah okoljevarstva in državljanske vzgoje** v vseh programih nadaljnega izobraževanja in usposabljanja pedagoških in strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju.
- 6. Sistemska in strokovna ureditev mentoriranja** mladih učiteljev in uvedba mreže mentorskih šol.

7. **Uvedba novega programa mednarodne izmenjave** učiteljev in učiteljic.
8. Oblikovanje **učinkovite štipendijske politike**.
9. **Krepitev šole kot javnega prostora**, tudi v pomenu kakovostnega **preživljanja prostega časa in medgeneracijskega srečevanja**, in odpiranje v skupnost s financiranjem programov.
10. Zagotovitev **dostopa** učencev in dijakov **do kakovostnih učnih gradiv in učbeniških kompletov**.

Omogočanje pogojev za živahen razvoj visokega šolstva in znanstvenoraziskovalne dejavnosti

Nova spoznanja narave, boljše razumevanje človeškega sveta in našega časa, razvoj umetniške ustvarjalnosti in tehnoloških inovacij skupaj pripeljejo k oblikovanju in širitvi tako naših praktičnih kot mišljenjskih zmožnosti, ki so ključnega pomena za dobro življenje in uspevanje skupnosti. Kljub temu se področje visokega šolstva, znanosti in raziskovanja spoprijema s številnimi strukturnimi težavami, ki siromašijo njihov potencial. Najočitnejša je ta, da financiranje visokega šolstva in vlaganje v znanost in raziskovanje kljub napovedim o izboljšanju ostaja že več kot desetletje pereče nezadostno in na repu držav EU. Posledično se razširjajo škodljive prakse, od prekarizacije mladih znanstvenic in znanstvenikov, faktoriacije pedagoških ur in ostrega konkuriranja za raziskovalna sredstva, pri čemer zahtevana kvantitativna merila uspešnosti spodbujajo inflacijo znanstvene produkcije na račun njene kvalitete, do pavšalnih sodb o nepotrebnosti posameznih raziskovalnih ustanov.

V prihodnji zeleni družbi, v kateri bodo potrebni celoviti odgovori na večplastne probleme, lahko znanost sodeluje in najbolje prispeva interdisciplinarno, z izmenjavo znanj in v enakovrednem dialogu. Pravičen zeleni prehod bo morda najprej terjal tehten premislek o starih in novih etičnih, političnih in družbenih vprašanjih, ki bo bolje osvetlil, kakšne tehnološke in družbene rešitve bomo potrebovali v prihodnosti.

Stabilizacija in postopno večanje financiranja. Finančna negotovost in nenehna borba za pičila sredstva razširjata škodljive prakse in jemljeta dragocen čas za temeljno dejavnost ter siromašita entuziazem, ki poganja znanstvenoraziskovalno delo. Večanje proračunskih sredstev za znanstvenoraziskovalno dejavnost bo prioriteta naloga.

Smotrnejše delovanje Javne agencije za raziskovalno dejavnost (ARRS). Skupaj z večanjem sredstev je treba na kritičnih mestih izboljšati veljavni model ocenjevanja znanstvene dejavnosti in razdeljevanja sredstev na ARRS. Še posebej pomembno je preprečevati konflikte interesov, zmanjševati nepotrebno birokracijo v postopkih prijave raziskovalnih projektov in oblikovati merila ocenjevanja, ki bodo bolje prilagojena specifikam različnih znanstvenih področij.

Enakovreden razvoj vseh znanstvenih in umetniških področij. Kratkovidnost instrumentalnega vrednotenja znanja skozi merila neposredne uporabnosti se že kaže v neenakomernem razvoju in nastajanju drugorazrednih disciplin, kar že kratkoročno prinaša nedopustno siromašenje celotnega področja. Izjemno pomembno je, da različna področja znanosti in umetnosti razvijamo enakovredno in v skladu z njihovimi specifičnimi smotri in ne na podlagi vsakokratnih političnih preferenc.

Boljši pogoji dela in enake možnosti. Treba je izboljšati pogoje, da bosta znanstvena in raziskovalna dejavnost tudi za mlade predstavljala perspektivnejši poklic, ki je vreden truda

dolgotrajnega izobraževanja in izpopolnjevanja ter bo omogočal enake izobraževalne in poklicne možnosti ne glede na spol, narodnost ali socialnoekonomski položaj.

Večanje ugleda in zaupanja v znanost. Večja javna vloga znanstvenih ustanov, tako univerz kot raziskovalnih inštitutov, pri zagotavljanju rednih izobraževalnih ali ustvarjalnih vsebin ter programov splošni javnosti, tako odraslim kot šolskim populacijam.

Ukrepi:

1. V proračunu prioritarno opredeliti **postopno višanje sredstev za znanstvenoraziskovalno dejavnost** z določeno letno rastjo na najmanj 1,5 odstotka BDP do leta 2030.
2. **Stabilizacija in odprava prekarnih oblik zaposlitev** s poudarkom na omogočanju **enakih pogojev** za delo in napredovanje **znanstvenic**. Odprava strukturnih anomalij, ki sistematično vodijo v preobremenjenost in drobitev delovnih nalog.
3. Izvedba temeljite in neodvisne **analize delovanja Javne agencije za raziskovalno dejavnost (ARRS)** in priprava ukrepov za njeno **izboljšanje**.
4. Večja vloga znanstvenikov-prijaviteljev pri **izboljševanju razpisnih mehanizmov**.
5. **Ustanovitev neodvisnega telesa za zaznavanje in sporočanje** problemov v raziskovalnem in akademskem okolju **z zaščito žvižgačev** ter ustanovitev nacionalne komisije za etiko in integriteto v znanosti.
6. **Spodbujanje raziskovanja v sodelovanju z gospodarstvom** za razvoj zelenih gospodarskih praks.
7. **Okrepljene javne investicije v zelene znanosti** in davčne olajšave za zasebne investicije v znanstvene raziskave.
8. **Prevrednotenje pomena znanstvenih objav v slovenskem jeziku** predvsem z namenom spodbujanja popularizacije znanosti v najširši javnosti in zviševanja zaupanja v znanost.

Živa kultura in umetnost v središču javnega življenja

Kultura in umetnost predstavljata nenadomestljivo javno dobro. S svojim delovanjem in stvaritvami so umetniki pomembni akterji javnega življenja, saj vanj prispevajo s kritičnim premišljevanjem tradicije in družbene sodobnosti in z zamišljanjem možne prihodnosti. Da bi obnovili vitalnost slovenske kulture in umetnosti v obdobju po pandemiji, ji moramo zagotoviti avtonomijo, ustrežnejša sredstva in pogoje za delovanje. Ustvarjalni in idejni potenciali bodo odločilni tudi z vidika izzivov zelenega prehoda. Tudi zato sta umetnost in kultura pomembni pri strateškem razvoju sodobne, zelene družbe.

Temeljni pogoj za delovanje in razvoj kulture je omogočiti stroki avtonomijo v odločanju in partnerski odnos med politiko, državo in stroko. Vodenje in upravljanje kulturnih javnih zavodov mora postati zgolj strokovno utemeljeno in ne politično motivirano. Nacionalni program za kulturo bi moral postati kulturniška ustava, ki omogoča enakovreden razvoj vseh področij kulture, zaščito ustvarjalcev in pravično delitev finančnih sredstev na podlagi transparentnih kriterijev, pri čemer je omogočeno redno izboljševanje razpisnih mehanizmov v dialogu s prijavitelji.

Treba je doseči debirokratizacijo kulture, pri čemer administracija Ministrstva za kulturo predstavlja podporno okolje in ne birokratske ovire. Stroka že prevzema levji delež odgovornosti za razvoj umetnosti in kulture, Ministrstvo za kulturo bi moralo prevzeti le nadzor nad zakonodajo in porabo javnih sredstev.

Izboljšanje položaja nevladnega sektorja v kulturi. Slovenski nevladni sektor je po dosežkih v kulturi med najuspešnejšimi v Evropi. Od vladnega in nevladnega kulturnega sektorja se upravičeno pričakuje enako visoke umetniške rezultate, zato je odprava nepravičnih nesorazmerij med financiranjem enega in drugega prednostna naloga, ki jo moramo nujno zakonsko urediti. Treba je enakovredno ovrednotiti delo v obeh sektorjih in enakovredno upoštevati minulo delo.

Široka dostopnost kulturnih ustanov in umetniške produkcije. Treba je uvesti brezplačne ali vsaj subvencionirane vstopnice za socialno ogrožene prebivalce. Digitalizacija tako nepremične dediščine kot dela pretekle umetniške produkcije avdiovizualnega gradiva televizij, gledališč in slovenskih filmov lahko bistveno prispeva k večji dostopnosti kulturnih in umetniških stvaritev preteklosti širši javnosti.

Ohranjanje kulturne dediščine v skladu z interesi državljanov mora postati splošni nacionalni strateški cilj. Z gospodarnim upravljanjem nepremične dediščine je treba doseči njeno trajno varstvo. Ob tem je treba uvesti načelo, da je bolje dobro ohraniti ključno dediščino, kot slabo ohraniti preveč dediščine. Zavzemamo se, da bi široka strokovna razprava privedla do odločitve, kako urejati spoj varovanja kulturne dediščine in uvajanje trajnostnih rešitev zelenega prehoda.

Filmska in televizijska produkcija. Filmskemu in video ustvarjanju se namenja bistveno premalo sredstev. Posledica je majhno število kakovostnih filmov, televizijskih serij in druge video produkcije. Da bo lahko Slovenski filmski center (SFC) izvajal vse naloge filmske politike, mu moramo nemudoma zagotoviti ustrezno financiranje in hkrati določiti dodatne naloge. Uvesti je treba tudi dodatno financiranje kakovostne televizijske produkcije. Da bi dosegli premik na področju filmske in televizijske produkcije, moramo funkcionalno povezati filmske in video ustvarjalce, televizije, filmsko šolstvo in agencije (SFC).

Cilji in ukrepi:

1. Zagotovili bomo **boljšo socialno varnost in pravice samozaposlenim v kulturi**.
2. Uvedli bomo mehanizme za **večjo avtonomnost kulturnih ter umetniških institucij** in **preprečevanje političnega kadrovanja** v tovrstnih institucijah.
3. Sorazmerno z višanjem proračunskih sredstev za kulturo bomo **okrepili delež financiranja NVO v kulturi** in spodbudili dodatne načine izvenproračunskega vlaganja v kulturo.
4. **Popolna depolitizacija Javne agencije za knjigo (JAK).**
5. **Izgradnja NUK II.**
6. Uveljavitev **Zakona o enotni ceni knjige**, ki dolgoročno dviguje kakovost knjižne ponudbe.
7. **Zakonska in trajna ureditev financiranja RTV in depolitizacija programskega sveta**, saj gre tudi za pomembno kulturno ustanovo.
8. **Podpora preoblikovanju RTV SLO v sodobno televizijo s funkcionalno »streaming« storitvijo**, ki bi zagotavljala dostop do vseh video in filmskih vsebin, ki so financirane z javnim denarjem. S tem bi poskrbeli za široko digitalno dostopnost vse filmske in avdiovizualne dediščine.
9. **Obnova in sanacija SNG Drama**, kot je bila predvidena ob podpisu pogodbe z Ministrstvom za kulturo leta 2019.
10. **Subvencionirane vstopnice** za socialno ogrožene ter upokoјence.

- 11. Spodbujanje bralne kulture** z nacionalno strategijo za razvoj bralne pismenosti in funkcionalne pismenosti na vseh njenih nivojih, od promocije, usposabljanja kadrov, razvoja mreže izvajalcev in financiranja.
- 12. Razvoj občinstva** kot ene od prioritet nacionalne kulturne strategije.

Šport: možnosti športnega udejstvovanja za vse državljane

Ustrezne športne dejavnosti krepijo zdravje, preprečujejo poškodbe, zmanjšujejo nastanjanje kroničnih bolezni, pozitivno vplivajo na človekovo duševno zdravje in tako dvigujejo kakovost življenja državljanek in državljanov. Poleg tega je šport izrazito povezovalen. Povezani smo v skupnem športnem udejstvovanju in skupnem aktivnem preživljanju prostega časa. Povezujejo nas naši športniki in njihovi športni uspehi, ki pogosto postavljajo Slovenijo na svetovni zemljevid najvidnejših držav.

Športno dejavnost je treba gojiti, spodbujati in omogočati v vseh starostnih skupinah. Poseben poudarek je treba nameniti aktivnosti najmlajših, saj se začne takrat oblikovati športni duh. Enako pomembna je aktivnost najstarejših, saj ohranja človeka vitalnega in zdravega. Slovenija mora kot izrazito športno prepoznavna država ustrezno poskrbeti za svoje profesionalne športnike.

Šport in šola. Športna vzgoja se mora začeti na ravni predšolskih otrok. Gibanje je pomembno za rast in razvoj, saj vpliva na otrokove gibalne, spoznavne, čustvene in socialne sposobnosti. Zaskrbljujoče trende, ki kažejo, da je gibanja vse manj, moramo obrniti. Redna telesna dejavnost v osnovni šoli je temelj za razvoj ter zdravje telesa in hkrati zelo vpliva na duševno zdravje otrok. Če imajo mladi v otroštvu možnost športnega udejstvovanja, je zelo verjetno, da se bodo s športom ukvarjali tudi v dijaških in študijskih letih.

Šport odraslih. Med odraslimi je treba popularizirati šport, da ga bo večina državljanov razumela kot način življenja. Hkrati moramo zagotoviti ustrezne pogoje za športne dejavnosti. Spremenjen način življenja in dela kliče po izrazitejši telesni dejavnosti.

Šport starejših. Po demografskih napovedih bo do leta 2060 vsak tretji prebivalec Republike Slovenije starejši od 65 let, skoraj vsak sedmi prebivalec pa bo starejši od 80 let. Starejši so praviloma podvrženi večjemu tveganju za bolezni in poškodbe, zato morajo biti dejavnosti načrtovane tako, da ohranjajo starejše vitalne in podaljšujejo njihovo zmožnost samostojnega življenja. Primerna športna dejavnost je temeljnega pomena za izboljšanje kakovosti življenja starejših.

Vrhunski šport. Posebno pozornost moramo namestiti delu z najmlajšimi športniki. Pri tem je odločilno ustrezno strokovno delo, ki vpliva na to, ali bo športnik izkoristil svoje zmožnosti in se razvil. Vrhunski športniki pogosto nimajo na razpolago ustreznih pogojev za trening, kar je velika ovira za njihov napredek. Zato moramo nujno vlagati v športno infrastrukturo, ki bo namenjena treningom vrhunskih športnikov in bo obenem nudila prostor za vadbo ostalih državljanek in državljanov.

Družbena in okoljska odgovornost v športu. V športu se žal pojavljajo tudi prakse in vedenja, ki niso primerna. Nestrpnost, neupoštevanje poštene igre, uporaba dopinga, nešportno obnašanje na tekmovališčih, spolne zlorabe, smetenje, razsipavanje z energijo v športnih objektih, vse to je nedopustno. Vlagati moramo v obnovo starih športnih objektov, v trajnostno načrtovanje športne infrastrukture in v nove športne objekte, kjer je to nujno.

Cilji in ukrepi:**Šport in šola:**

1. Zagotavljanje kakovostne vadbe za predšolske otroke, več ur športne vzgoje v osnovnih in srednjih šolah ter subvencioniranje rekreacije za dijake in študente.
2. Ustrezno ozaveščanje staršev o pomenu gibanja in zdravega načina življenja otrok.
3. Spodbujanje zdravega življenjskega sloga s poudarjanjem preživljanja časa na prostem in na dejaven način.

Šport odraslih:

1. Ozaveščanje o ustreznosti športnih disciplin, primernih za posameznikovo starost.
2. Ozaveščanje o posledicah športne nedejavnosti na zdravje in počutje.
3. Sofinanciranje množičnih rekreativnih akcij.
4. Uvedba vadbe na napotnice za pasivne državljane z določenimi zdravstvenimi težavami.

Šport starejših:

1. Spodbujanje organizirane vadbo, ki je prilagojena starejšim osebam.
2. Vključevanje kineziologov in fizioterapevtov v vadbo.
3. Ozaveščanje starejših o pomenu gibanja.
4. Zagotovitev vsaj ene ure brezplačne vodene tedenske vadbe za starejše.

Vrhunski šport:

1. Nadgradnja strokovnega dela v mlajših kategorijah in spremljanje števila poškodb mladih športnikov.
2. Uvedba športnih razredov v vse srednje šole.
3. Zagotovitev ustreznih športnih objektov.
4. Zagotovitev statusa aktivnim vrhunskih športnikov in športnikom, ki končajo kariero.
5. Uvedba spodbud za vrhunske športnike in njihove trenerje.

Družbena in okoljska odgovornost v športu:

1. Spodbude za organizacijo trajnostnih športnih dogodkov.
2. Medijske kampanje za športno obnašanje športnikov in navijačev.
3. Usposabljanje in ozaveščanje zaposlenih v športu o trajnostnih vidikih športa.
4. Trajnostno načrtovanje športne infrastrukture in obnova starih športnih objektov.